

Yazar/Author
Süleyman TEMİZ*

Makale Adı/Article Name

Barışçıl Kaplan: ASEAN Yolu'nda Barış'ın Tesisi ve Sürdürülebilirliğinde Zorluklar ve Hedefler

Peaceful Tiger: Challenges and Goals in Building and Sustaining Peace on the ASEAN Road

ÖZ

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) uzun süredir Güneydoğu Asya'da barış ve istikrarın korunmasına odaklanan başarılı bir bölgesel işbirliği modeli olarak değerlendirilmektedir. Ancak bölge, toprak anlaşmazlıkları, siyasi istikrarsızlık ve sınır ötesi suç ve terör tehdidi dâhil olmak üzere barışa yönelik çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışma ASEAN bölgesindeki barış ve güvenliğin durumunu incelemektedir. Makale, ASEAN'da barışın korunmasına katkıda bulunan, örgütün ASEAN Yolu olarak isimlendirilen müdahale etmeme ilkesi, çatışma çözümü için bölgesel mekanizmaların geliştirilmesi ve ekonomik entegrasyonun desteklenmesi gibi temel faktörleri analiz etmektedir. Aynı zamanda büyük güçler arasında artan jeopolitik gerilimler, iklim değişikliğinin etkisi ve geleneksel olmayan güvenlik sorunlarının artması da dâhil olmak üzere barışa yönelik ortaya çıkan tehditleri de değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Ayrıca çalışma, geleceğe yönelik ASEAN'da barışın muhtemel durumunu tartışarak, sürekli bölgesel işbirliğine, ASEAN'ın kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesine ve bölgedeki barış ve güvenliğe yönelik çok yönlü zorluklara çözüm bulmak için kapsamlı stratejilerin geliştirilmesine olan ihtiyacın da altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Barış, ASEAN, Güneydoğu Asya, Güvenlik, Çatışma

ABSTRACT

This study examines the state of peace and security in the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) region. ASEAN has long been hailed as a successful model of regional cooperation, with a focus on maintaining peace and stability in Southeast Asia. However, the region has faced various challenges to peace, including territorial disputes, political instability, and the threat of transnational crime and terrorism. The article analyzes the key factors that have contributed to the maintenance of peace in ASEAN, such as the organization's principle of non-interference, the development of regional mechanisms for conflict resolution, and the promotion of economic integration. It also explores the emerging threats to peace, including the growing geopolitical tensions between major powers, the impact of climate change, and the rise of non-traditional security challenges. The article concludes by discussing the future prospects for peace in ASEAN, highlighting the need for continued regional cooperation, the strengthening of ASEAN's institutional capacity, and the development of comprehensive strategies to address the multifaceted challenges to peace and security in the region.

Keywords: Peace, ASEAN, Southeast Asia, Security, Conflict.

Extended Abstract

Southeast Asia, a region of great cultural and economic diversity, has long been plagued by conflict and instability. From the ongoing struggles of the Rohingya in Myanmar to the separatist movements in Indonesia and the Philippines, the region is home to numerous unresolved conflicts that have left deep marks on its people. However, in recent years, there have been signs of progress towards peace and reconciliation. This study will analyse the efforts being made to bring peace to Southeast Asia, highlighting the key factors and initiatives driving this progress. At the heart of Southeast Asia's peace efforts lies the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN).

Founded in 1967, ASEAN has long been the primary platform for regional cooperation, partnership and dialogue. In recent years, ASEAN has taken on a more prominent role in addressing the region's conflicts, recognizing the importance of cooperation in achieving lasting peace. ASEAN's efforts have been focused on promoting dialogue and understanding between conflicting sides, as well as providing a platform for them to engage in peaceful negotiations. The organization has also established various mechanisms to monitor and address human rights violations, which are often a root cause of conflict. One of the most significant initiatives undertaken by ASEAN is the ASEAN Peace and Security Outlook (APSO). Launched in 2017, APSO aims to promote peace and security in the region by fostering cooperation and dialogue among member states. The initiative has led to the establishment of various working groups and task forces focused on specific issues, such as conflict prevention and resolution, and human rights.

One of the most remarkable examples of ASEAN's success in conflict resolution is the Pattani conflict in southern Thailand. For decades, the region has been plagued by separatist violence, with the Barisan Revolusi Nasional (BRN) fighting for independence from the Thai government. In 2013, ASEAN played a key role in facilitating talks between the Thai government and the BRN, leading to a ceasefire agreement and the establishment of a joint committee to address the conflict. The committee has since made significant progress in addressing the root causes of the conflict, including issues related to human rights and economic development.

Despite ASEAN's success in resolving the Pattani conflict, the organization has faced significant challenges in addressing the Rohingya crisis in Myanmar. The crisis, which began in 2017, has seen hundreds of thousands of Rohingya Muslims flee to neighbouring Bangladesh to escape persecution and violence. ASEAN has faced criticism for its slow response to the crisis, with many accusing the organization of prioritizing its relationship with Myanmar over the welfare of the Rohingya. However, in recent years, ASEAN has taken steps to address the crisis, including the establishment of a special envoy to Myanmar and the provision of humanitarian aid to affected communities.

Another significant conflict in Southeast Asia is the Moro conflict in the Philippines. The conflict, which has been ongoing for decades, has seen various separatist groups, including the Moro National Liberation Front (MNLF) and the Moro Islamic Liberation Front (MILF), fight for independence from the Philippine government. ASEAN has played a key role in facilitating talks between the Philippine government and the MNLF and MILF, leading to several peace agreements and the establishment of a peace process. However, the conflict remains unresolved, with ongoing violence and human rights abuses a major concern.

In Indonesia, the Papua Merdeka movement has been fighting for independence from the Indonesian government since the 1960s. The movement, which is primarily based in the province of Papua, has seen violent clashes between separatist groups and government forces, resulting in significant human rights abuses. ASEAN has faced criticism for its lack of engagement with the Papua Merdeka movement, with many accusing the organization of prioritizing its relationship with the Indonesian government over the welfare of the Papuan people. However, in recent years, ASEAN has taken steps to address the issue, including the establishment of a special envoy to Papua and the provision of humanitarian aid to affected communities.

Southeast Asia is a region of immense cultural and economic diversity, but it is also a region plagued by conflict and instability. However, in recent years, there have been signs of progress towards peace and reconciliation. ASEAN has played a key role in facilitating dialogue and cooperation between conflicting

parties, and has established various mechanisms to address human rights violations and promote peace and security. While there is still much work to be done, the progress made in resolving conflicts such as the Pattani conflict and the Moro conflict is a testament to the power of diplomacy and cooperation. As the region continues to face challenges, it is essential that ASEAN remains committed to its goals of promoting peace and security, and that the international community continues to support its efforts. Ultimately, the path to peace in Southeast Asia will require patience, persistence, and a commitment to dialogue and cooperation. By working together, the region can overcome its conflicts and build a brighter future for its people. The most important point to remember is that ASEAN is the only institutional mechanism at the centre of all these conflict reconciliation problems. Without ASEAN or without its influence on these problems, the possibilities for a solution will be limited. It is precisely at this point that the importance of ASEAN for the countries of the region emerges. This study mainly examines the impact of ASEAN on the road to peace within the framework of the ASEAN Way conflict resolution diplomacy method.

Giriş

Barış, yüzyıllardır felsefi, manevi ve politik söylemlerin konusu olan karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Özünde barış, hem kendi içimizde hem de çevremizdeki dünyada bir huzur, uyum ve dinginlik durumudur. Çatışma, şiddet ve korkudan uzak, birlik, işbirliği ve karşılıklı saygı duygusuyla karakterize edilen bir varoluş halidir. Barış kavramı tarih boyunca pek çok farklı şekilde araştırılmış ve tanımlanmıştır. Batı felsefi geleneğinde barış sıklıkla savaşın ve çatışmanın yokluğuyla ve adaletin ve insan haklarının geliştirilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Doğu manevi geleneklerinde ise barış, genellikle meditasyon ve farkındalık uygulamaları yoluyla elde edilen bir iç uyum ve aydınlanma durumu olarak görülür. Küresel düzeyde barış, diplomasi, çatışma çözümü ve insan hakları ile sosyal adaletin desteklenmesi yoluyla ulaşılabilecek bir hedef olarak anlaşılmaktadır. Bu durum, yoksulluk, eşitsizlik ve ayrımcılık gibi çatışmanın temel nedenlerini ele alma ve güçlü kurumların geliştirilmesi ve demokratik değerlerin desteklenmesi yoluyla sürdürülebilir bir barış inşa etme çabalarını da içermektedir. Pek çok farklı tanım ve yoruma rağmen barış, temel ve evrensel bir insani özlem olmaya devam etmektedir. Bu durum temel bir insani ihtiyaçtır ve insanın gelişmesi ve refahı için bir ön koşuldur. Barış olmadan birey ve toplum olarak potansiyelimizi tam manasıyla gerçekleştiremeyiz ve herkes için adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir dünya da meydana getirilemez.

Güneydoğu Asya, dünyanın barışçıl ve istikrarlı bölgelerinden biri haline, vahşet derecesinde ürkütücü ve korkunç savaşların meydana gelmesinden sonra dönüşmüştür. Soğuk Savaş sonrası güvenlik ortamında atılan başarılı ve ileriye dönük adımlar, bu başarıyı getirmede en büyük etkeni teşkil etmektedir. Thanat Khoman'ın da ifade ettiği gibi "*Güneydoğu Asya ülkeleri için, sesini duyurmak ve daha etkili olabilmek için güçlerini birleştirme ihtiyacı hâsıl oldu. Bu durum, ne yazık ki öğrenmek zorunda olduğumuz bir gerçektir. Bu şekilde bir araya gelmek için harcadığımız gayret, duruşumuzu güçlendirecek ve büyük güç rekabetine karşı kendimizi korumamıza da yardımcı olacaktır*" (Severino, 2008, s. 12). Bu uzun barış döneminin ardındaki en önemli ve stratejik faktörlerden biri ise 1967 yılında tesis edilen ASEAN'ın oynadığı kilit yapıcı angajman rolüdür. ASEAN, bölge içi ilişkileri yönetme becerisinde zaman içerisindeki gelişim nedeniyle, barışçıl değişim için olumlu, çatışmacı olmayan ve yapıcı bir güç olarak değerlendirilmektedir. ASEAN tarafından bölgesel güvenliğe atfedilen bu önem, tüm niyet ve amaçların başarılı bir şekilde kanalları edilerek, ASEAN'ın varoluş nedeni olarak hizmet etmiş ve son altmış yılda kurulan ASEAN kurumlarının ve mekanizmalarının doğasını ortaya koyarak tanımlanmıştır. ASEAN'ın 2003 yılında bölgesel entegrasyonu derinleştirme ve 2015 yılına kadar ASEAN-Siyaset ve Güvenlik Topluluğu, ASEAN Ekonomik Topluluğu ve ASEAN Sosyokültürel

topluluğu olmak üzere üç sütun üzerinde yer alan ASEAN Topluluğu'nun kurulmasına yönelik gayret gösterme kararı da özellikle bu entegrasyonu sağlama konusunda stratejik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte ASEAN, bir dizi siyasi, güvenlik ve ekonomik zorlukların üstesinden gelmek için Hint-Pasifik bölgesindeki çoğu devleti bir araya getiren, çok taraflı kurumların inşa edilmesindeki liderliğinden dolayı da övgüyle karşılanmış ve başarılı görülmüştür. Bu kurumlar arasında ASEAN Bölgesel Forumu, ASEAN Plus 3, Doğu Asya Zirvesi ile ASEAN Savunma Bakanları Toplantıları gibi güvenlik çerçeveleri/düzenlemeleri yer almaktadır. Yakın dönemlerde ise ASEAN'ın bir başarısı, 2012'de başlayan ve nihayet Kasım 2020'de imzalanan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık için başarılı müzakereler sürdürmesi olmuştur. Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık, küresel GSYİH'nin %30'unu oluşturan ve 2,2 milyar insanı kapsayan dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşmasını teşkil etmektedir. ASEAN ve kendisine ait platformların barışa yönelik bu yapıcı gücü ve kurumsallaşma başarısı, ASEAN'ın Asya'nın geniş bölgesel güvenlik mimarisinde daha merkezi bir rol üstlenmesini sağlamıştır.

Tüm bu göz önünde olan başarılarına rağmen, ASEAN'ın bölgesel barış ve güvenliği koruma konusundaki sicili, özellikle son yirmi yılda ciddi şekilde sorgulanmaya başlamıştır. ASEAN kurumsal mekanizmaları Hint-Pasifik'teki önemli güç değişimlerinin yaşandığı bir evreden geçerken, bölgesel güvenliği yönetme becerisi de karışık tepkilere yol açmaktadır. Küresel büyük güçler arasındaki gerilim ve rekabetin artmasıyla karakterize edilen bölgesel ve uluslararası düzende artan değişim dalgasıyla birlikte ASEAN'ın rakip güçlere karşı konumunu yönlendirme ve sözde olan 'merkeziliğini' koruma ve güçlendirme becerisine ilişkin eleştiriler gündeme daha yoğun gelmeye başlamış ve ASEAN sıklıkla karşılaştığı 'Talking Shop' ithamından kurtulamamıştır. Yani son derece önemli meselelerin sadece konuşulduğu, ancak ciddi kararların alınmasında yeterince etkili olamadığı gerçeği ile ASEAN'ın yüzleşmesi gerekmektedir.

Bu durum, bir yandan Çin'in Asya içinde ve dışında artan hâkimiyeti ve Asya Uluslararası Altyapı Bankası Pve onun Kuşak ve Yol Girişimi gibi coğrafi ayak izleri, Asya'nın ötesine uzanan Çin liderliğindeki kurumların ortaya çıkmasından da kaynaklanmaktadır. Öte yandan ABD'nin, Çin'in gücünün genişlemesine karşı koyma ve Japonya, Hindistan ve Avustralya'yı da dâhil ederek Dörtlü Güvenlik Diyaloğu girişimini ilerletme yönündeki ortak çabası da giderek daha da görünür hale gelmektedir. Tüm bu girişimler, esasında Çin'in etkisini kontrol altına almayı amaçlayan askeri önlemler olarak da değerlendirilebilir. Tüm bu gelişmeler her ne kadar ekonomik gelişim için gerekli koşullar olsa da, Asya'nın bölgesel düzeni ve ASEAN üzerinde istikrarsızlaştırıcı bir etkiye de neden olmaktadır. ASEAN hangi büyük gücün peşine düşeceği veya hangi güce karşı korunacağı konusunda mecburi bir seçim yapmak zorunda kalacağı bir geleceğe doğru hızla ilerlemektedir. ASEAN bölgesi, büyük güç rekabetinin ortasında kalma tehdidinin yanı sıra, bölge insanının refahını ve güvenliğini tehlikeye atan ve ASEAN üye devletlerinin yanıt verme kapasitesini ciddi şekilde zorlayan, iklim değişikliği ve COVID-19 salgını gibi bulaşıcı hastalıklar şeklinde artan sayıda ulus ötesi güvenlik tehdidiyle de karşı karşıya kalmaktadır.

Kötümser mevcut duruma karşın bu çalışmada, ASEAN'ın Güneydoğu Asya'da barış ve güvenliği yönetme konusundaki kapasitesi irdelenmeye çalışılarak ve realizm, liberalizm ve yapılandırmacılık merceğinden nasıl açıklandığı incelenecektir. Burada özellikle yoksulluk ve az gelişmişliğe, dışlanmaya ve adaletsizliğe yol açan yapısal şiddete vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte bu çalışma, bölgesel güvenlik uygulamalarını şekillendiren ve pozitif barış hedeflerine zarar veren fikirleri tanımlayan kapsamlı güvenlik ve ulusal dayanıklılık kavramlarına vurgu

yapmaktadır. Bunu yaparken ise aynı zamanda ASEAN'ın politika tercihlerini şekillendirmede yerel güçlerin önemini ve bölgeselcilik vurgulanmakta, ASEAN'ın bölgesel barış ve güvenliğe yönelik yaklaşımlarını açıklarken sıklıkla gözden kaçırılan yerel ve uluslararası arasındaki ilişkinin önemine atıf yapılmaktadır.

Bununla birlikte, barış yaklaşımında iç güçlerin güçlü etkisi göz önüne alındığında, oldukça farklı bir güvenlik ortamında amaca uygun kalmak için gayret gösteren ASEAN'ın kolektif çalışma yeteneğini bu faktörlerin nasıl etkilediğine de vurgu yapılmaktadır. Bölgesel yeni zorluklara ve sorunlara karşı iç sorunlarla başa çıkmadaki gerilimleri ve ASEAN üye devletlerinin birlikte çalışma konusunda yaşadığı zorlukları, bölgesel tehditlere etkili yanıtlar verme ihtiyacının ASEAN üye ülkeleri tarafından nasıl karşılandığı da analiz edilecektir. Belirtilen ülke içi özellikler, ASEAN yönteminin, daha yasal ve resmi güvenlik yönetimi araçlarına karşı gayri resmîlik, fikir birliği ve istişare ile karakterize edilen ve ASEAN Yolu olarak isimlendirilen diplomasi özelliğinin anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır.

ASEAN tarafından benimsenen bölgesel güvenlik algısının doğasının ve güvenlik zorluklarını yönetmek için oluşturulan mekanizma türlerinin, bölgesel topluluk ve kimlik inşası amaçlarından ziyade büyük ölçüde iç politikalar tarafından belirlendiği de çalışmada ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması, sosyal uyumun sürdürülmesi ve insan güvenliğine yönelik farklı tehditlerle baş edilmesi gibi sürekli devam eden iç zorlukların ele alınmasının, bölge devletlerinin temel meşguliyeti olmaya devam etmesi ve yalnızca devletlerarası çatışmanın önlenmesinde değil, aynı zamanda barışın sağlanması ve sürdürülmesinde de kritik olarak önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, ASEAN'ın Siyasi-Güvenlik Topluluğu, üye devletler iç sorunlarla uğraşma ve bölgesel sorunlara kolektif bir yanıt verme arasındaki zor dengeyi yönetmeye devam ederken, büyük ölçüde tamamlanması zor bir hedef ve ulaşılması zor bir yol olduğu değerlendirilmektedir. Çalışma, ASEAN'ı realizm, liberalizm ve yapılandırmacılıktan oluşan üç yaklaşım ekseninde değerlendirecektir. Ayrıca bunları, kapsamlı güvenlik ve ulusal dayanıklılık fikirleriyle bütünleştiren pozitif barış yaklaşımıyla birleştirerek, bölgesel barışı korumaya yönelik eklettik bir yaklaşıma yönlendiren de işte bu iç içe geçmiş ASEAN'ın kendine has olan dinamikleri ve ASEAN Yolu prensibidir.

Bununla birlikte, ASEAN'ın güvenlik uygulamalarının çoğu yıllar içinde başarılı olmuş ve işe yaramış gibi görünse de, halihazırda bölgenin karşı karşıya olduğu krizlerin bu başarı geçmişini etkisiz hale getirebileceği değerlendirilebilir. İklim değişikliği ve küresel salgınlar gibi ulusötesi güvenlik tehditleri, ASEAN'ın yaklaşımlarını yeniden düşünmesi ve mekanizmalarını 21. yüzyılın zorluklarıyla başa çıkmak için daha donanımlı olacak şekilde yeniden yapılandırması gerektiğinin, zorlayıcı da olsa nedenleridir. Dünya eski dünya olmadığı gibi, ASEAN da eski ASEAN olarak kalması ve devam etmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca ASEAN, Myanmar krizinin yansımalarıyla uğraşırken, giderek saldırganlaşan Çin'e yanıt konusunda dik bir duruş sergilerken ve ABD ile Çin arasındaki artan rekabeti yönetmeye çalışırken, pozitif barış ve ulusal/bölgesel dayanıklılık unsurlarıyla dolu, müzakere edilmiş ve güçlendirilmiş bir ASEAN Yolu ile de yola devam edebilir. İfade edilmesi gerekmektedir ki ASEAN'ın hızla değişen uluslararası ortamda güncel kalmasının ve merkeziliğini korumasının çok fazla alternatifi de bulunmamaktadır.

Çalışmada, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana bölgede gerçekten barışın hakim olup olmadığı sorgulanarak, Güneydoğu Asya'nın barışçıl değişimi nasıl başardığı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Çalışma, Güneydoğu Asya deneyiminin, geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin dar sınırlarının ve bunların güvenlik çalışmalarına yönelik

yaklaşımlarının nasıl bu soruya ikna edici bir cevap vermeye çalıştığını değerlendirmesi nedeniyle literatüre katkı sağlamaktadır. Ayrıca yalnızca devletlerarası barışa odaklanmak yerine çalışmada, değişimin ve barışçıl dönüşümlerin ulusal ve uluslararası kaynakları olması gerektiğini de savunmaktadır.

1. Barış Yolu

ASEAN'ın barış ve güvenliğe yönelik yaklaşımlarını bir barış bölgesi inşa etmekten, yeni oluşan bir güvenlik topluluğuna kadar konumlandırmak mümkündür. Barışçıl değişimi anlarken, bir durumdan diğere geçişi gösteren, değişimin barışçıl olabileceğini çoğu kez varsaymak mümkün değildir. Barışçıl değişim, küresel ve/veya bölgesel siyasi ve güvenlik ortamındaki geçişler sırasında, şiddet ya da sıcak çatışmaların çıkmaması durumunda gerçekleşmektedir. Barışçıl değişim, şiddet içermeyen güç değişimleri veya savaşı statükodaki değişim olarak tanımlanmaktadır (Carr, 1964). Barışçıl değişime yönelik araçlar, bir dizi strateji ve mekanizmayı da kapsamaktadır. Bunlar arasında devlet idaresi, uluslararası hukukun uygulanması, kurumsal yapılanma, müzakere ve çatışma çözümü, barışı koruma ve barışı inşa etme ve ittifak oluşturmayı da içeren kolektif güvenlik araçları da yer almaktadır (Paul, 2020).

Soğuk barış, çatışmaların azaldığı ancak çözülmediği bir durumu ifade etmektedir. Buna karşılık sıcak barış ise tarafların, herhangi bir ülkedeki hükümet değişikliği veya uluslararası ortamda bir değişiklik de dahil olmak üzere, öngörülebilir gelecekte hiçbir koşulda silahlı şiddete başvurmanın mümkün olmayacağı yönündeki beklentilerini paylaştıkları zaman ortaya çıkmaktadır (Miller, 2007, s. 12-47). Soğuktan sıcak barışa geçiş, güvenlik toplulukları kavramının önemli bir özelliği olmuştur. Bölge devletleri arasındaki ilişkiler, yüksek seviyedeki işlemler ve etkileşimler, normların gelişimi ve 'biz' algısının ve düşüncesinin inşası yoluyla derinleştikçe, farklılıklar ortadan kalkmaya başlayacak ve bu sayede hiçbir devletin savaşa başvurmayacağı veya sorunu çözmek için güç kullanmayacağı düşüncesiyle, barışçıl değişim beklentisi sürdürülebilecektir (Deutsch, 2015).

Barış çalışmaları literatüründe ileri sürülen negatif barış kavramı, şiddetin ve savaşın yokluğu kavramına benzerdir. Johan Galtung'un iki taraflı barışa ilişkin analitik çerçevesinde yer alan negatif ve pozitif barışta, ilki şiddetin olmamasını ifade ederken, diğeri sosyal adaletin sağlanmasına dayalı yapısal şiddetin yokluğuna vurgu yapar (Galtung, 1969). Bu şekilde ise uluslararası ilişkiler ve onun alt alanı olan güvenlik çalışmaları alanındaki barışçıl değişim fikirleriyle yakınlaşma ortaya çıkar. Değişimi olumlu yönde yönlendirmek için şiddetsizlik ve adalet gibi değerlere odaklanıldığı göz önüne alındığında, barış çalışmaları sıklıkla normatif bir disiplin olarak görülse de, bu alanda desteklenen mekanizmalar ve yaklaşımlar, barışçıl değişime ulaşma hedefiyle benzerlik de teşkil etmektedir.

Burada ifade edilen barışçıl değişime ilişkin tartışılan kavramların çoğu, ASEAN tarihinin çeşitli dönemlerinde Güneydoğu Asya'daki barış ve güvenliğe yönelik yaklaşımlara da yansımaktadır. İlk yıllarda temel hedef bölgede barışı inşa etmek, yani şiddetten kaçınmak ve özellikle Malezya ile Endonezya ve Malezya ile Filipinler arasında çıkabilecek çatışmaları yönetmekti. Bu durum, 1967'de ASEAN'ın tesis edilmesiyle olumlu bir ivme yakalamıştır. Üye devletler, barışçıl dönüşümün ilk on yılını ikili anlaşmazlıkları sona erdirmeye konusunda anlaşarak ve bölgesel uzlaşma yönünde çalışarak geçirmişlerdir. Ayrıca belirtmelidir ki ASEAN'ın kurulması ile birlikte üye devletler, ülke içi çatışmaları önlemek ve yönetmek için bölgesel bir mekanizmaya sahip olmuşlar ve bunun yapıcı etkisini hızlıca hissetmişlerdir (Leifer, 1989). Bu şekilde ASEAN, bölgesel bir boşluğu doldurmuştur.

ASEAN vasıtasıyla üye devletler, başlangıçta birlik içinde devletlerarası ilişkilerin doğasını tanımlayan ancak daha sonra ASEAN üyesi olmayan komşu devletleri de kapsayacak şekilde genişletilen bir dizi bölgesel norm ve uygulama oluşturmuştur. ASEAN, devletlerarası ilişkileri ve bölgesel çatışmaları yönetmek için bir dizi bölgesel normu kapsayan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nı da (TAC) kabul etmiştir (Temiz S. , 2021). ASEAN'ın Soğuk Savaş stratejik ortamındaki ideolojik bölünmeyle başa çıkabilmesini sağlamak için üye devletler 1971'de Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Bölgesi (ZOPFAN) Deklarasyonu'nu da kabul etmişlerdir. ZOPFAN, esasen ASEAN'ın temel ideallerinin ve isteklerinin, güneydoğu Asya devletlerinin iç ve bölgesel politikalarına dış güçlerin müdahale etmemesi etrafında yeniden ilan edilmesi idi (Emmers, 2018, s. 350). O dönemlerden günümüze, ASEAN'ın bölgesel barış ve güvenliği yönetme kapasitesi, güneydoğu Asya'daki güvenlik ortamını şekillendirmeye devam eden içsel ve dış faktörler arasında dinamik bir denge sağlamayı amaçlayan yaklaşımların dikkatli bir şekilde ayarlanması şeklinde gelişmiştir ve bu durum günümüze kadar gelişerek devam etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ASEAN'ın barışçıl değişim anlatısı, uluslararası ilişkilerdeki farklı düşünce ekolleri (realizm, liberalizm ve yapılandırmacılık) tarafından da açıklanmaya çalışıldı. Realistler, ABD'yi Asya-Pasifik'teki bölgesel müttefiklerine bağlayan San Francisco sistemini, daha geniş bölgedeki istikrarın ana kaynağı olarak algılamaktaydılar. Bölgesel kurumların gerçekçi bir perspektiften önemi, bu nedenle sınırlıdır ve sonuçta devletlerin güç siyaseti oyununda yer almaları için mevcut olan temel araçlarla sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle bölgesel çok taraflılığın gerçekçi yorumu, güç politikalarına odaklanır ve normların ve ilkelerin önemini ve uzun vadeli çıkarların olası yakınlaşmasını en aza indirme eğilimindedir. Devletler arasındaki işbirlikçi düzenlemelerin ancak büyük güçler ve bunların kendi çıkarlarına uygun olduğunu düşündüğü sürece hayatta kalması beklenmektedir (Mearsheimer, 1995). Bu nedenle, güneydoğu Asya'daki durumu inceleyen realistler, ASEAN'ın rolünü ve statüsünü, üyelerinin kendi ulusal çıkarlarına ilişkin hesaplamalarının bir yansıması olarak görmektedir ve bu nedenle ASEAN'ın bölgede barışı formüle etme ve sürdürmedeki rolü konusunda şüpheci davranmaktadır (Leifer, 1996).

Liberalizm, maddi güç ve devlet çıkarları için rekabete yapılan gerçekçi vurguyu kabul ederken, devletlerarası ilişkileri tanımlayan maddi faktörlerin nasıl yönetilebileceği konusunda daha olumlu bir bakış açısı sunar. Kant'ın barış teorisini takip eden liberalizm, uluslararası ilişkilere daha iyimser bir bakış açısı kazandıran üç temel üzerine kuruludur. Birincisi, devletler arasında ekonomik karşılıklı bağımlılık meydana getiren ve çatışma veya savaşları maliyetli hale getiren uluslararası ticaretin önemidir. İkincisi, demokrasilerin birbirleriyle savaşma olasılığının çok daha düşük olması nedeniyle, çatışmaların görülme sıklığını en aza indiren liberal demokratik siyasi sistemlerin varlığıdır. Üçüncüsü ise devletlerarası anlaşmazlıkları yöneten ve çatışmaların barışçıl çözümüne izin veren düzenleyici rejimleri oluşturan uluslararası kurum ve kuralların geliştirilmesidir (Russett & Oneal, 2001).

Liberalizmi bölgeye uygularken, liberal demokrasilerin hiçbir zaman savaşa girmediği veya nadiren çatıştığı argümanına çok az inanılmaktadır. Çünkü Soğuk Savaş sonrası dönemde bile ASEAN'daki hükümetlerin çoğu liberal demokrasiler değillerdi. Ancak bu gerçeğe rağmen devletlerarası çatışmaların görülme sıklığı, minimum düzeyde olmuştur. Bu açık bir şekilde ASEAN başarısıdır (Mahbubani, 2017). Ayrıca ASEAN'ın 1967'deki başlangıcından bu yana çatışmaları önleme konusundaki başarılı geçmişinin ve çatışmayı önlemek için bölgesel normlar ve yapıların geliştirilmesinin, bölgedeki liberal demokratik rejimlerin azlığına rağmen geliştiği değerlendirilmesi, yerinde bir bakış açısı olacaktır.

Ancak realist bakış açısıyla karşılaştırıldığında, uluslararası kurumların önemine yapılan liberal vurgu, özellikle uluslararası ticarete işbirliği politikalarını açıklamaya yardımcı olduğundan, güneydoğu Asya'daki barışçıl değişimin anlaşılmasında daha iyi bir bakış açısı sunabilmektedir. Güneydoğu Asya bölgeselciliği üzerine yapılan analizler, örneğin 1992'de ASEAN Serbest Ticaret Düzenlemesi'nin (AFTA) geliştirilmesi ve 2015'te ASEAN Ekonomik Topluluğu'nun oluşturulmasına yönelik çabalar yoluyla artan ekonomik işbirliğinin yararlarına dikkat çekmektedir (Chia & Plummer, 2015). Ancak ekonomik teşviklerin daha derin ekonomik entegrasyona yol açtığı ve bunun da sonunda daha yakın siyasi işbirliğine dönüştüğü yönündeki merkezi liberal argüman, güneydoğu Asya özelinde son derece açık bir şekilde görünür değildir. Gerçekten de liberalizm, ASEAN Ekonomik Topluluğu'nun yavaş uygulanmasını ve genel olarak düşük düzeydeki kurumsallaşmasını açıklamada sınırlı fikir sağlamaktadır (Severino & Menon, 2013, s. 26). ASEAN ülkeleri, ticaret ve yatırım engellerini azaltma yönündeki resmi taahhütlerine rağmen, yüksek düzeyde tarife dışı engeller uygulamaya devam etmektedir ve bölgesel yapı, tek bir pazar ve ortak bir üretim üssü oluşturma hedeflerine ulaşmaktan uzak bir durumdadır. Bununla birlikte, barışçıl değişim için düzenleyici rejimlere, normlara ve kurumlara yol açan ekonomik karşılıklı bağımlılığın yayılma argümanı, ASEAN bağlamında henüz gerçekleşemediği de belirtilmelidir.

Realizm ve liberalizmin ve bunların öncelikli olarak maddi faktörlere odaklanmasının aksine, yapılandırmacılar güç dağılımının ve ticaret ve yatırım gibi diğer maddi faktörlerin ASEAN bölgesi devletleri ve onların bölgede barış ve istikrarı koruma kapasiteleri üzerinde yalnızca minimum düzeyde bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır (Hopf, 1998, s. 171-5). Yapılandırmacılara göre, ASEAN ve onun çatışmalardan kaçınma politikası, genel olarak ülkeler arası sürekli çatışmaların olmamasıyla ilişkilendirilmektedir. ASEAN, çatışmaların tekrarını önlemek ve güneydoğu Asya'da devletlerarası ilişkiler ortamını iyileştirmek için başarılı bir araç olarak görülmektedir, zararsızdır ve bölge ülkelerinin menfaatlerine yöneliktir (Temiz S. , 2019a). Yapılandırmacılar, ASEAN'ın diyalog ve danışmaya, fikir birliği ve kendini kısıtlama uygulamasına, anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne ve bölge devletleri arası anlaşmazlıkların açık çatışmaya dönüşmesini önlemek için ulusal egemenlik ve diğer devletlerin iç işlerine karışmama ilkelerine güvendiğini vurgulamaktadır. Yapılandırmacılar arasında süregelen bir tartışma ise ASEAN'ın bir güvenlik topluluğu örneği oluşturup oluşturamadığı konusudur. Bununla birlikte "bölgesel işbirliğinin yüksek düzeyde işlevsel karşılıklı bağımlılık veya etkileşimin yokluğunda gerçekleştirildiğini" ve bölgesel kurumların başlangıçtaki düşük etkileşim ve işlem düzeylerine ve üyeleri arasında önemli siyasi ve durumsal farklılıkların varlığına rağmen bir tür "hayali topluluk" olarak geliştiği de savunulmaktadır (Acharya, 2001, s. 254-60).

Genel olarak yapılandırmacılar, devletlerin bölgeselcilik ve işbirliği yoluyla anarşi konusunu nasıl yorumladıklarına odaklanarak, Soğuk Savaş Döneminin sonundan bu yana güneydoğu Asya'da gelişen barışçıl düzeni anlama konusunda bir içgörü sağlamaktadır. Yapılandırmacılık, diğer devletlerin işlerine karışmama ve modern devletin kolektif kimlikleri gibi normların rolünü tanımlayıp, bunlara yakından dikkat ederek, 1967'deki kuruluşundan bu yana ASEAN'ın gelişim ve dönüşümünün açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Yapılandırmacılar ASEAN Yolu'nun olumlu yönlerini vurgulamaktadır ve onun güneydoğu Asya devletleri üzerindeki normatif kısıtlamalarına vurgu yapmaktadır (Acharya, 2001). Bölgesel ilişkiler ise rutin işbirliği ve uzlaşma, katılım ve fikir birliğiyle karar alma politikası vasıtasıyla düzenlenmektedir (Temiz S. , 2021). Bununla birlikte ASEAN üyeleri arasında var olan coğrafi farklılık, ekonomik güç ve nüfuz eşitsizliğine rağmen, ASEAN işbirliği modelinin şimdiye kadar güneydoğu Asya'da barış

ve istikrarı teşvik etmek için gayret gösterdiği de yadsınamaz bir gerçektir ve bunu şimdiye kadar başarabilmiştir (Mahbubani, 2017).

Bununla birlikte yapılandırmacılar, ASEAN'ı ve bir topluluğa ait olmanın ortak duygusunu tartışırken anarşi sorununu, göreceli kazanımların ve güç dağılımının önemini hafife aldıkları için sıklıkla eleştirilmektedir. Yapılandırmacıların, ASEAN üyeleri arasında varlığını sürdüren ve hâlâ devletler arasında çatışmalara yol açabilecek güvensizlik ve çatışmaya konu olabilecek durumların varlığının yanı sıra, güneydoğu Asya'daki devletler nezdinde siyasi geçişlerin getirdiği bölgedeki siyasetin değişen doğasına yeterince dikkat etmediklerini de ifade etmektedir. Bu noktayla bağlantılı olarak yapılandırmacılar, ASEAN'ı kalıcı ulusal kimlikler ve milliyetçilik kavramı pahasına incelerken, güneydoğu Asya'daki bölgesel kimlik kavramını ütöpik olarak değerlendirdikleri için sıklıkla eleştirmektedirler. Bölge devletlerinin birbiri ile çatışan ve halihazırda da çatışmakta olan politikaları veya bölgesel hedefleri, devletlerarası işbirliğine yönelik defalarca yapılan girişimlere rağmen ciddi ve etkili bir güvenlik topluluğunun oluşturulmasını önemli ölçüde baltalayabilme potansiyeline de sahiptir.

Eksik yönlerine rağmen, ASEAN ve onun güneydoğu Asya'daki barış ve güvenliğe katkısı hakkındaki mevcut literatür, realizm, liberalizm ve yapılandırmacılığın uluslararası ilişkiler yaklaşımlarına ayrıcalık tanımamasını sağlamaktadır. Bu yaklaşımlar ASEAN'ın barışı nasıl koruduğunu açıklamaya yardımcı olurken, bölgenin siyasi geçmişi ve tarihi de bunu algılamamıza yardımcı olmaktadır. ABD'nin Vietnam'da takip ettiği saldırgan tutum ve sorgusuz bir şekilde yaptığı katliam boyutundaki saldırılar ve saldırgan politikalarının ASEAN'ın teşkilinde ve onun gelişiminde son derece ciddi bir psikolojik etkisinin olduğu da yadsınamaz bir gerçeklik olarak değerlendirilebilir. ABD'nin Vietnam'da sürdürdüğü ve Kamboçya ve Laos'ta devam ettirdiği 'Gizli Savaş'ı (Meyer & Peters, 2007), bölge ülkelerinin bu yıkıcı ve yok edici savaştan ders çıkarmasını da sağlamıştır. Bilindiği üzere ABD, bölgeye yaptığı tüm saldırıları SEATO şemsiyesi çerçevesinde gerçekleştirmişti ve müttefiklerinin de onu engelleme potansiyeli bulunmamaktaydı. Bu psikolojik çöküntü ve yıkımın, ASEAN bölgesi devletlerinin korkuları ile yüzleşmesini sağladığı da değerlendirilebilir. Bir şekilde bir araya gelemezlerse karşılıklı er ya da geç çıkabilecek senaryoyu gözlemlene fırsatı bulmuşlardır (Temiz S. , 2019b).

Güneydoğu Asya'da barış ve güvenliği yönetmenin tarihini analiz ederken vurgulanması gereken önemli bir durum ise güneydoğu Asya devletlerinin, bölgesel düzeni korumak için devletlerarası ilişkilerin yürütülmesinde realist, liberalist ve yapılandırmacı yaklaşımların unsurlarını içeren bir strateji kombinasyonunu nasıl ustaca benimsedikleridir. ASEAN'ın genel yaklaşımı eklektiktir. Hem güç dengeleme hem de angajman davranışının bir arada var olabileceği ve var olduğu düşünüldüğünde, hangi stratejinin tercih edildiğini belirlemek genellikle zordur. Bu nedenle bölgesel barışa yönelik yaklaşımlar, ASEAN yöntemi de dahil olmak üzere ilgili kurumsal ve normatif niteliklerle birlikte, güç dengesi ile bölgesel topluluk inşası arasında bir yerde gösterilebilir (Alagappa, 2011).

ASEAN Yolu'nu incelerken üye devletlerin, bir ASEAN Tüzüğü'ne sahip olmalarına ve kurallara dayalı bir form sağlamayı amaçlayan ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu'nu kabul etmelerine rağmen, bölgesel güvenliği sürdürmeye çalışırken ASEAN Yolu'na büyük önem verdikleri gözlemlenmektedir. Bölgedeki devletler arasında yaşanan ya da daha farklı kriz zamanlarında, gayri resmîlik, müdahale etmeme ve fikir birliğine dayalı karar almanın bu normatif çerçevesi, ASEAN'ın barış ve güvenliğe yaklaşımlarında kalıcı bir özellik haline dönüşmüştür. Kolektif ve kararlı eylemlere engel olarak görülmek yerine bireysel devletlere, herhangi bir bölgesel eyleme geçmeden önce ulusal endişeleri ele almaları ve çözmeleri için zaman verilir ve mevcut kriz

soğutulmaya çalışılır. Bu iç krizler arasında toplumsal çatışmalar, ayrılıkçılık ve aşırıcılık yer almaktadır. Bunların temel nedenleri arasında sosyal adaletsizlik, ayrımcılık ve ötekileştirme de bulunmaktadır (Temiz S. , 2021).

Bununla birlikte bir diplomatik etkileşim biçimi olarak ASEAN Yolu, eylemsizliğe ve çatışma kaynaklarını çözememe ve çatışan çıkarların kaçınılmaz olduğu tartışmalı konuları ele alma konusundaki yetersizliğe yol açan fikir birliği oluşturmaya aşırı derecede bağımlı olduğu için sıklıkla eleştirilmektedir. ASEAN, çatışmaya neden olan temel sorunları çözememektedir ve acil meselelerle baş etme konusunda yeterli donanımına sahip değildir (Temiz S. , 2019a). ASEAN Yolu, büyük ölçüde üye devletlerin dar tanımlanmış çıkarlarına bağımlıdır ve merkezi olmayan ve gevşek bir şekilde koordine edilmiş bir işbirliği çerçevesine dayanmaktadır. Bu nedenle ASEAN Yolu, anlaşmazlık durumunda öncelikli olan ulusal çıkarların etkisinde kalmaktadır.² Sürekli uzlaş ve dayanışma arayışı, daha somut ya da hassas konuların tartışılmasını engellediği için bir zayıflık işareti olarak görülebilir. ASEAN ayrıca ARF'nin kurulması yoluyla ASEAN'ın politikalarını ve çatışma yönetimine yaklaşımını, coğrafi olarak genişletmeye de çalışmıştır (Temiz S. , 2020b). Bu durum, Asya-Pasifik norm ve ilkelerinin resmi olmayan bir diyalog ve istişare sürecinin yanı sıra 1967'den bu yana geliştirilen bir çatışmadan kaçınma ve çatışma yönetim tarzının da ilerletilmesini içermektedir. ASEAN, ARF içinde kendi kendini kısıtlama ve fikir birliği oluşturma ve yasal olarak bağlayıcı güvenlik önlemleri yerine, gayri resmi bir güvenlik diyalogunu tercih etmektedir. Ancak bu ASEAN yaklaşımının, Kore yarımadası, Tayvan sorunu ve Güney Çin Denizi gibi karmaşık güvenlik parlama noktalarının yönetimine uygulanabilirliği oldukça tartışmalıdır. Benzer şekilde, büyük güçler arasında ideolojik farklılıklar ve farklı güvenlik çıkarları ve stratejik perspektiflerden kaynaklanan artan rekabet de ASEAN açısından göz ardı edilemez bir gerçeklik olarak önemini giderek arttırmaktadır (Temiz S. , 2019a).

2. ASEAN'da Bölgesel çatışmalarla mücadele

ASEAN'da üç sütunlu bir topluluk oluşturmak, güneydoğu Asya bölgeselciliği açısından olumlu bir adım olsa da, uzun süredir bölge devletlerinde devam eden iç çatışmaların yol açtığı sorunlarla baş etme ihtiyacı, kritik bir konu olmaya ve uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul etmeye devam etmektedir. ASEAN'ın tesisinden itibaren, güneydoğu Asya'daki üye devletlerin barışçıl devletlerarası ortamına rağmen Tayland, Filipinler, Endonezya ve Myanmar gibi ülkelerin onlarca yıldır süren iç çatışmalarla mücadele ettiği görülmektedir. Bu çatışmaların kökleri sosyal adaletsizlik, ayrımcılık ve ötekileştirme konularında da yatmaktadır ve geleneksel konular kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle çözüme kavuşturulması konusunda ASEAN'ın etkisi zayıf kalmaktadır (Quang & Oishi, 2016, s. 81). Bu tür iç çatışmalar, ASEAN yöntemiyle, ulusal çıkarların dar bir şekilde okunmasıyla ve fikir birliğine dayalı olarak etkili bir şekilde ele alınamaz. Bölgesel, bölge dışı, siyasi, kültürel, politik ve tarihi faktörlerin de değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu çatışmalardan bazıları aşağıda işlenmiştir:

a. Bangsamoro

Filipinler, onlarca yıldır güney eyaletlerinde Müslüman ayrılıkçı grupların yürüttüğü çatışmalar ile komünist savaş ve ayrılık sorunlarıyla uğraşmıştır. Filipinler Komünist Partisi-Yeni Halk Ordusu, Filipin hükümetini devirmek ve komünist bir devlet kurmak için 1969'dan beri gerilla savaşı yürütmektedir. Bu özellik ise Filipinleri, dünyanın en uzun süredir devam eden komünist isyanına sahip olan devleti yapmaktadır. Başarısız tarım reformu, kötü işgücü uygulamaları ve

² Tayland ve Kamboçya arasındaki tapınak kavgası buna örnek teşkil edebilir.

ekonomik eşitsizlikler gibi sosyo-ekonomik nedenler, çatışmanın esas nedenlerini teşkil etmekteydi. Bu komünist hareket, Filipinler Silahlı Kuvvetlerinin ve kolluk kuvvetlerinin çatışmayı yönetme yetki bölgelerinin dahilinde kalmaktadır (Temiz S. , 2021, s. 35-9). Bu komünist ayaklanma ile bir barış anlaşması yapmak, Filipin Devlet Başkanı Duterte'nin kampanya vaatlerinden de biriydi (Papagiorcopulo, 2017). Ancak Duterte, görüşmelerden vazgeçmiş ve komünist isyancıların samimiyetsizliğinden bıktığını ifade etmiştir. Duterte yönetimi ve ordu, isyanı 2022 yılına kadar sona erdirmeye sözü de vermişti. Ancak, yoksul şehir ve kasabalardaki isyanın temel nedenlerinin kontrol altına alınamaması nedeniyle komünist isyanın sonunun geldiğini ifade etmek pek mümkün değildir (Viajar, 2022).

Belirtilmelidir ki Filipinlerde ayrılıkçı hareketler, onlarca yıldır ciddi bir sorunu teşkil etmektedir. 1969'dan itibaren Mindanao'da Filipin hükümeti, Moro Müslüman grupları ve diğer silahlı gruplar arasında aktif bir çatışma yaşamıştı. Mart 2019'da Müslüman Mindanao'da Bangsamoro Özerk Bölgesi'nin kurulmasının ardından bir barış anlaşması ihtimali mümkün görünmekteydi. Ancak silahlı grupların barış sürecinden dışlanmasıyla bağlantılı olarak ara sıra yaşanan şiddet olayları, Mindanao'da devam etmişti. Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ve Filipin hükümeti 2012'de Bangsamoro Çerçeve Anlaşması'nı ve 2014'te Bangsamoro Kapsamlı Anlaşması'nı imzaladı. Her iki anlaşma da MILF yetkililerinin ve savaşçılarının Bangsamoro Geçiş Otoritesi aracılığıyla yönetici olarak atandığı Müslüman Mindanao'da yeni kurulan Bangsamoro Özerk Bölgesi'nin tesisine fırsat verdi. MILF Başkanı Al Haj Murad bölgenin başbakanı olarak görev yapmaktadır ve kendisinin barışın tesis edilmesinde kayda değer katkısı ve desteği olmuştur. Ancak MILF'in şu anda çözmesi gereken ilk zorluk, yönetim tecrübesi eksikliğidir ki Al Haj Murad ise bu adımları başarılı bir şekilde atarak bölgenin ilk olarak hızlı bir şekilde yapısal ve altyapı eksikliklerini gidermeye başlamıştır (Temiz S. , 2021, s. 215-20).

MILF ile yapılan barış anlaşmasına rağmen, Filipin ordusu ile İŞİD'den ilham alan aşırılık yanlısı silahlı gruplar arasında çatışmaların yaşandığı Mindanao bölgesinde ara sıra silahlı çatışmalar ve şiddet devam etmektedir. Bu silahlı gruplar, barış anlaşmasına uymadıkları ve İŞİD'nin aşırı ideolojilerini benimsedikleri için hâlâ isyan veya terör saldırıları düzenlemektedir. Örneğin, 2017'de İŞİD yanlısı kişiler ile Filipin ordusu arasında beş ay süren bir savaş olan Marawi şehrinin kuşatılması olayında, şehrin büyük bir kısmını yok etmiş ve Marawi ve çevre kasabalardan 400.000 insanı yerinden etmişti. 2020'nin ilk yarısında Mindanao'daki çatışmalar nedeniyle 66.000 yeni yer değiştirme yaşandı. Diğer çatışma nedenleri arasında klan savaşları ve toprak anlaşmazlıklarının yanı sıra yerel siyasi hanedanlara bağlı özel silahlı grupların varlığı da yer almaktadır. Yakın zamanda ise 2024 Ocak ayında Hristiyanlara yapılan saldırılar neticesinde bölgede şiddet tekrar kendini göstermiştir (Hall & Dumpit, 2024).

b. Papua Merdaka

Filipinler gibi Endonezya da Batı Papua'da uzun süredir ayrılıkçı bir çatışma yaşamaktadır. Çatışma, 1969'da Endonezya'nın, Papualılar tarafından gayri meşru kabul edilen Özgür Seçim Yasası yoluyla Batı Papua'yı ilhak etmesiyle başlamıştı (Rabasa & John, 2002). Eyalet sakinlerinin çoğu Melanezyalılardan oluşmaktadır ve yaklaşık 1000 farklı dil konuşulmaktadır (WPD, 2022). Uzun süredir bağımsız, barışçıl ve adil bir şekilde yönetilen Papua, 'Papua Merdeka' vizyonunu paylaşmaktadır (Gault-Williams, 2019, s. 37). Irian Jaya olarak da bilinen Papua, altın, bakır ve diğer minerallerin yanı sıra büyük gaz ve petrol yatakları gibi doğal kaynaklar açısından da zengindir. Batı Papualı liderler, Endonezya'nın son 50 yıldır kendilerini sivil, siyasi, ekonomik ve sosyal haklardan nasıl mahrum bıraktığından uzun süredir şikâyetçiydi.

Bir kabile grubu olan Özgür Papua Örgütü, yıllar boyunca düşük yoğunluklu isyan hareketlerine katkıda da bulunmuştur (Mishael, Setiyono, & Hardiwinoto, 2016).

Batı Papua'daki mevcut çatışma ve insani kriz, Aralık 2018'de orta dağlık bölgelerdeki Nduga'da patlak vermiş, dağlara ve geniş ormanlara sığınan 40.000'den fazla sivil yerinden etmişti. Birçoğu o zamandan beri geçici mülteci kamplarında ikamet etmekte, Endonezya devleti tarafından henüz ülke içinde yerinden edilmiş kişiler olarak tanımlanmamaktadır. Bununla birlikte Endonezya da bölgedeki sorunları hiçbir şekilde bir 'çatışma' olarak kabul etmemektedir. Son zamanlarda, bağımsızlık yanlısı bir koalisyon olan Batı Papua için Birleşik Kurtuluş Hareketi, 1 Aralık 2020'de bir 'geçici hükümet' kurulduğunu duyurmuştur. Bu hareket, eyaletteki askeri varlığın artmasına neden olmuş ve bağımsızlık aktivistlerine yönelik baskıyı artırmıştır. 29 Nisan 2021'de Endonezya hükümeti, Endonezyalı bir askeri generalin pusuda öldürülmesinin ardından, silahlı ayrılıkçı bir grup olan Batı Papua Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu resmen terör örgütü olarak ilan etmiştir (Yunanto & Damayanti, 2024, s. 2).

Bunun yanı sıra Endonezya, ayrılma sorunu ile birlikte aşırılıkçı ve terörist tehditlerle de uğraşmak zorunda kalmaktadır. Poso bölgesi (Merkez Sulawesi), 1999 ve 2001 yılları arasında radikal Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki şiddetli çatışmaların merkezindeydi. 'Poso isyanları' olarak ifade edilen bu olaylar, Endonezyalı terörist grupların bölgedeki faaliyetlerinin ardından daha da şiddetli hale gelmiştir. Filipinliler de Sulawesi'deki gruplara katıldı ve bunlar Doğu Endonezya Mücahitleri adını alan yeni bir grubu oluşturdu. Etnik-dini çatışmalar 2001 ve 2002'de Malino Anlaşmalarının imzalanmasıyla resmen sona erdi, ancak bölge bugüne kadar terör faaliyetleriyle boğuşmaya devam etmiştir. Doğu Endonezya Mücahitleri isimli gurubun halihazırda IŞİD ile ittifak halinde olduğu da değerlendirilmektedir. Tüm bu olaylardan sonra ise Poso, şiddet yanlısı aşırılıkçı hareketin simgesi haline gelmiş ve toplumsal şiddetten yerel kaynaklı terörizme bir geçiş söz konusu olmuştur (Kambo & Yani, 2021).

c. Rohingya ve Tatmadaw

Myanmar, dünyanın en uzun süredir devam eden silahlı çatışmalarından bazılarında ev sahipliği yapmaktadır ve bunların bazılarının tarihi 70 yıldan daha eski, bazılarının kökeni ise daha yenidir. Bugün siyasi ve askeri kanatları olan yirmi kadar 'etnik silahlı grup' ülkede faaliyet göstermektedir. Belirtilen hedefleri, kendi toplulukları için bir tür daha fazla özerklik sağlamaktır. Ülkenin Tatmadaw olarak bilinen ordu yönetimi, orduyu işgalci bir düşman gücü olarak gören azınlık topluluklarının yaşadığı bölgelerde, ülkenin önemli bir kısmında uzun vadeli isyanlarla karşı karşıya kalmıştır (Temiz S. , 2021). Silahlı gruplar, bu bölgelerde onlarca yıldır gelişen ve güçlü bir milis kuvvetinin silahlandırılması ve işletilmesi için gerekli gelirleri sağlayan yasadışı ekonomiden kâr elde etmek için iyi bir konuma da sahiptir. Pek çok farklı etnik silahlı grubun olduğu ve devletin ve Tatmadaw'ın çevrenin büyük bölümünde güvenliği sağlayamadığı bir ortamda, pek çok etnik topluluk, kendilerini rakip topluluklardan koruma zorunluluğu nedeniyle silahlı milisler oluşturmak durumunda kalmıştır.

2018'in sonlarından bu yana Rohingya ve Güney Chin eyaletinde Tatmadaw ve Arakan Ordusu arasında yaşanan şiddetli çatışmalar, siviller üzerinde önemli bir etki meydana getirmişti. Hükümet dışı kaynaklar 200.000 kadar kişinin yerinden edildiğini ve yüzlercesinin öldürüldüğünü ifade etmektedir. Arakan eyaletindeki olaylar, yalnızca artan etno-milliyetçiliğin bir çatışma itici gücü olduğunun altını çizmekle kalmamakta, aynı zamanda Tatmadaw'ın çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki azınlık gruplarını korumadaki başarısızlığının, milisler veya etnik silahlı gruplar gibi yeni silahlı birimlerin oluşmasına nasıl yol açabileceğini de göstermektedir (ICG, 2020). Ayrıca Myanmar'ın kapalı statüsü de bu gelişmelerin gerçek

anlamda tespit edilmesini engellemektedir. Arakandaki durum katliam boyutuna hızlıca ulaşmış, ancak ülkenin basına uyguladığı sansür, bilgi akışının uluslararası kamuoyuna ulaşmasını engellemiştir ve hâlihazırda da engellemektedir.

2021 Myanmar askeri darbesi kısmen Myanmar etnik gruplarının Tatmadaw'a karşı ortaya çıkan ittifakından da kaynaklanmıştır. Başlangıçta ülke çapındaki 2015 yılı ateşkes anlaşmasını imzalayan on etnik silahlı örgütü bir araya getiren Barış Süreci Yönlendirme Ekibi'nin bildirildiğine göre, askeri cunta yönetimi bir koalisyon oluşturmak amacıyla imza sahibi olan ve olmayan gruplara ulaştı (MN, 2021). Etnik azınlık gruplarını koruyamama söylemi, Katolik rahibe Ann Rose Nu Twang'ın Myanmar'daki direniş hareketinin sembolü haline gelmesiyle daha da güçlendi. Myanmar'ın güvenlik güçlerinin önünde diz çökerek silahsız Kachin azınlık göstericileri yerine kendisine nişan almaları için yalvardığı fotoğraf dünya çapında etki yaptı (BBC, 2021). Kachin Bağımsızlık Ordusu gibi etnik isyancı grupların asker toplama konusundaki açık çağrılarını, toplumun belirli kesimleri tarafından coşkuyla da karşılanmaktadır. Demokrasi yanlısı aktivistler, Kachin, Karen ve Shan Eyaletlerinde askeri darbenin ardından çoğunluğu gençlerden oluşan insanların akın halinde bu orduya katıldığını bildirmiştir (Fishbein, Lusan, & Hkawng, 2021). Ancak bu durum, olayların daha da büyük bir soruna dönüşmesini sadece hızlandırmıştır. Kachin Bağımsızlık Ordusu'nun askeri üssü ele geçirmesinin ardından askeri cuntanın sürekli hava saldırıları nedeniyle yaklaşık 12.000 kişi yerinden edilmiştir (TST, 2021). Ordu karşıtı bu gruplar ile darbe karşıtı protestocular arasındaki askeri cuntaya karşı işbirliği, ülkeyi bir iç savaş durumuna dönüştürme ihtimalini güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Bu durum ise Myanmar'ın ASEAN içerisindeki gelecekteki pozisyonunu tehlikeye atmaktadır.

d. Pattani

Ülkenin güney eyaletleri Narathiwat, Pattani ve Yala'daki huzursuzluk, bu eyaletlerin Tayland'dan ayrılma arzusundan kaynaklanmaktadır. Budistlerin çoğunlukta olduğu Tayland'da, güneyindeki nüfusun dörtte üçü Malay Müslümanlardan oluşmaktadır. Bu çatışma, 1940'ların sonlarından bu yana kızışmış ve Malay mirasını, Tay dili ve kültürüyle değiştirmeye çalışan Tayland hükümetinin katı asimilasyon politikalarından kaynaklanmıştır. Buna rağmen merkezî Tayland hükümetinin bu politikaları, şiddetli bir direnişle karşılaşmış ve Tayland hükümetinin Malay dili ve kültürünün önemini tanıma konusundaki isteksizliği bu çatışmayı günümüze kadar getirmiştir (Temiz S. , 2021, s. 210-5).

2004 yılından bu yana bu isyan, binlerce sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuş ve yaklaşık 13.500 kişi çıkan olaylar neticesinde yaralanmıştır. En büyük isyancı grup ise bir Malay ayrılıkçı grubu olan Barisan Revolusi Nasional'dır (BRN). Tayland hükümeti tarafından 2015'ten bu yana başlatılan son barış inşası çabaları, zaman zaman kesintilerle karşılaşmıştır. Müzakereler, meşruiyet sorunları nedeniyle de sekteye uğramış ve Tayland hükümeti, birden fazla isyancı grubu temsil eden bir şemsiye organ olan MARA Patani ile temasa geçmeyi daha doğru bulmuştur. Ancak BRN, bu guruba katılmayı reddetmiş ve müzakere sürecinin bir parçası olmama konusunda ısrar etmiştir. ASEAN, sınırlı bir kapasiteyle de olsa, çatışmaya müdahil olmuştur. Birliğin tüzüğü, bir üye devletin talebi durumunda iyi niyet, uzlaşma veya arabuluculuk sağlanmasına izin vermektedir. Ancak ASEAN, çatışma veya ilerlemesi hakkında herhangi bir resmi açıklama yapmamış ve ne Tayland ne de ayrılıkçı gruplar, ASEAN'ın arabulucu veya iyi niyet sağlayıcısı olarak kapasitesine başvurma ihtiyacı görmemiştir. ASEAN'ın çatışma yönetimindeki rolü teorik olarak mümkün, ancak pratikte birlik, müdahale etmeme ilkesi nedeniyle ayrılıkçılık gibi devlet içi konulara müdahale etmekten çekinmektedir. Bu ilke, üye devletlerin iç işlerine karışmamayı vurgulayan diplomatik kültür olan ASEAN Yolu'nun bir

parçasıdır (Rupprecht, 2014). Malezya ve ASEAN gibi üçüncü taraf aktörlerin katılımı, barış görüşmelerini ve müzakerelerini kolaylaştırmada hayati önem taşımaktadır. Rolü, iç işlere karışmama ilkesi nedeniyle sınırlı olmasına rağmen güneydoğu Asya'daki çatışma çözümü ve barış inşası çabalarına Birleşmiş Milletler de katılmıştır (Sattar, 2020, s. 57).

Güneydoğu Asya'daki bu iç çatışmaların sonuçları, bölgesel barış ve güvenliğin korunması için kapsamlı bir güvenliğe yönelik yaklaşımın benimsenmesi gerektiğinin etkili bir göstergesidir. Güneydoğu Asya'daki farklı iç çatışmaların hızla tırmanıp komşu devletlere yayılabileceği ve sonuç olarak bölgesel güvenliği tehdit edebileceği, ASEAN liderleri ve yetkilileri arasında bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Çözülmemiş ve tansiyonu hâlihazırda yüksek olan iç çatışmaların varlığı, barışçıl toplumların barışçıl değişimin ayrılmaz bir parçası olabilir, ancak geleceğe dair çözüme yönelik somut adımlar konusunda bölgesel en önemli ve stratejik kurumsal yapı olan ASEAN'ın 'müdahale etmeme' politikası, sürecin daha da kötüye gitmesine sebep olabilmektedir.

3. Ulusal/bölgesel dayanıklılık ve ASEAN'da kapsamlı güvenlik Mefhumu

1967'deki kuruluşundan bu yana barışın bölgede korunması ve geliştirilmesi fikri, ASEAN'ın üye devletlerin güneydoğu Asya'da bu konudaki düşüncesinin temelini oluşturmaktaydı. Ulusal düzeyde barışçıl ve istikrarlı bir ortama sahip olmak için kapsamlı güvenlik ve ulusal/bölgesel dayanıklılık kavramlarının, tüm ASEAN ülkeleri tarafından içselleştirilmesi de gerekmektedir. Güneydoğu Asya'da devam eden bir dizi iç çatışmayı örneklendiren yukarıdaki bölümler, bu hedefe henüz ulaşılmadığının da açık bir ispatı niteliğindedir.

Kapsamlı güvenlik kavramı, özellikle 1970'lerin sonlarından 1990'ların başlarına kadar ASEAN'ın kuruluş yıllarında birliği meşgul eden bir kavram olmuştur. Temel olarak devlet sınırlarını askeri saldırılara karşı korumaya odaklanan geleneksel güvenlik kavramından farklı olarak bu kapsamlı güvenlik algısı, askeri tehditlerin ötesine geçen (ancak dışlamayan) siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları olan ve sosyo-ekonomik tehditleri kapsayan çok daha geniş bir güvenlik kavramsallaştırmasını ifade etmektedir. Malezya eski Başbakanı Mahathir, bu durumu 'ulusal güvenliğin siyasi istikrardan, ekonomik başarıdan ve sosyal uyumdan ayrılmaz olduğu' şeklinde izah etmektedir. Zira bunlar olmazsa bir ülke, bazen tek kurşun bile atmadan düşmanları tarafından mağlup edilebilirdi (Alagappa, 1988b, s. 624-5).

Kapsamlı güvenliğin benzer bir formülasyonu, Singapur ve Tayland gibi diğer ASEAN ülkelerinde 'toplu savunma' kavramında da bulunmaktadır. Zira ASEAN bölgesinin güvenliği her zaman doğası gereği çok boyutlu ve kapsamlı olarak değerlendirilmelidir. Kapsamlı güvenlik, aslında daha geniş bir güvenlik kavramsallaştırması sunarken, doğası gereği devlet merkezlidir. Güvenliğin referansı devlettir ve bireylerin ve toplulukların güvenlik kaygılarına daha az önem verilir veya hiç önem verilmez. Aslına bakılırsa Asya'da güvenlik üzerine yapılan çeşitli çalışmalar, kapsamlı güvenliğin uzun süredir rejim güvenliği kavramıyla ilişkilendirildiğini de göstermektedir (Alagappa, 1988a, s. 80).

Öte yandan bölgesel dayanıklılık, kapsamlı güvenliğe ulaşmanın temeli ve aracı olarak görülebilir. Kapsamlı güvenlik ile bölgesel dayanıklılık arasındaki güçlü ilişki, Endonezya'nın 'ketahanan national' (ulusal dayanıklılık) kavramında özetlenmektedir (Suryohadiprojo, 2016, s. 13). Bu kavram, "bir ulusun ulusal hedeflere ulaşma mücadelesi sırasında her türlü zorluk veya tehditle başa çıkma, bunlara dayanma ve hayatta kalma yeteneği" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca ulusal dayanıklılık, öncelikle ekonomik kalkınmaya, daha sonra ise uluslararası ideolojik çatışmaya dahil olmaktan kaçınma ihtiyacı ile ilişkilendirilebilir (Anwar, 2000, s. 82-5). Her ne kadar ulusal dayanıklılık karakteristik olarak içe dönük ve milliyetçi yönelimli olsa da, bölgesel

düzeyde uygulanması, daha yakın bölgesel işbirliğini teşvik ederken ve geliştirirken, büyük ölçüde ekonomik kalkınmaya ve büyük güç rekabetine karşı ‘bağlantısız’ bir duruşa odaklanmayı gerekli kılmaktadır. Ulusal ve bölgesel dayanıklılık aynı zamanda güneydoğu Asya devletlerinin güvenliklerini sağlamak için dış güçlere bağımlı olmadan, kendi kapasitelerine ve güçlerine güvenmeleri gerektiğinin önemini de vurgulamaktadır.

Belirtildiği gibi kapsamlı güvenlik ve bölgesel dayanıklılık gibi ikiz kavramlar, ASEAN’ın ilk yıllarında bölge içi siyasi ve güvenlik ilişkilerinin ve işbirliğinin yürütülmesini tanımlamıştır. Mevcut ASEAN güvenlik çerçevesini anlamaya çalışırken konuyla ilintili statüsünü de devam ettirmektedir. Zira bölgesel güvenliğin sürdürülebilmesi için açık bir şekilde bölgenin birçok açıdan dayanıklı olması gerekmektedir. Bu dayanıklılık, her ASEAN üyesi ülkeyle başlar ve ulusal düzeyde dayanıklılık elde etmek, güçlü bir ekonomik temele ve herhangi bir büyük dış gücün etkisinde olmayan bir dış politikaya sahip olmayı gerektirmektedir. Aslında bu güvenlik çerçevesi, kuruluşundan en son ASEAN Vizyon 2025 belgelerine kadar ASEAN’ın birçok resmi belgesinde ve beyanında açıkça ısrarlı bir şekilde yansıtılmaktadır. Bunlar arasında Bangkok Deklarasyonu, ASEAN’ın Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Bölgesi, ASEAN Dostluk ve İşbirliği Antlaşması, Bali Concord I (1976), Bali Concord II (2003) ve Bali Concord III (2011)’de yer almaktadır. Tüm bu anlaşmalarda, üye devletlerin kendi iç işlerine odaklanma ihtiyacı, istikrarlı bir bölgesel ortamın sürdürülmesinde kritik öneme sahip bileşenler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu iç istikrarın, bölge içindeki ve dışındaki diğer devletlerin dış müdahalesini önlemek açısından da önemli olduğu belirtilmelidir.

4. ASEAN’da Barış ve Bölgesel Güvenlik

Bölgesel barış ve güvenliği yönetmeye yönelik bir yaklaşım olarak ASEAN’ın kapsamlı güvenlik ve ulusal/bölgesel direnç ve sağlam duruşa yaptığı vurgu, negatif ve pozitif barış çerçevesiyle iyi bir uyum içindedir. Bununla birlikte pozitif barış algısı, şiddeti önlemek için sosyal adaleti sağlamanın önemini kabul eden, barış ve güvenliğe yönelik daha kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır (Galtung, 1969, s. 183). ASEAN bağlamına uygulandığında ise bu durum, ekonomik kalkınma yoluyla sosyal adaletin sağlanmasının siyasi istikrarı ve sosyal uyumu teşvik etmeye yardımcı olduğu ve bunların da çatışma ve şiddeti önlediği anlamında değerlendirilebilir. Çok sayıda farklı etnik gruptan oluşan toplumlara sahip, gelişmekte olan ülkeler için ekonomik kalkınma ve toplumsal uyum, ulusal ve bölgesel dayanıklılığın inşasında kritik unsurlar olarak değerlendirilebilir. Zira hiçbir etnik unsur fakirlik içerisinde yaşamak istemeyecek, ekonomik gelişmişlik ile birlikte eğitim ve sosyal hayattaki gelişmişlik, alt kültürlerin sisteme olan gönüllü itaatini arttırmaya yardımcı olacaktır. Savaşın veya devletlerarası çatışmanın yokluğunu ifade eden ve genellikle ASEAN ile ilişkilendirilen güvenlik topluluğu kavramından farklı olarak, ekonomik kalkınma yoluyla pozitif barışa ulaşmaya yönelik araçlar, her zaman ASEAN’ın barış inşa etme stratejilerinin ayrılmaz bir parçası olagelmiştir. Buradaki ana fikir, ekonomik büyümenin yoksulluk, eşitsizlik ve dışlanma gibi yapısal sorunların çözümüne yardımcı olduğu yönündedir. Başka bir deyişle bir güvenlik topluluğu, üye devletler arasında devletlerarası düzeyde kolektif bir kimlik ve paylaşılan normlar üzerine kurulurken, olumlu barışı inşa etme çabaları büyük ölçüde ülke içi düzeyde gerçekleştirilmektedir. Barışa giden çok sayıda ve çok düzeyli yolların olduğu ifade edilebilirken, ulusal boyuta odaklanmak, devletlerin bölgesel ve uluslararası düzeyde aldıkları dış politika kararları üzerinde yerel faktörlerin sahip olduğu önemli etkiyi de kabul etmektedir (Acharya, 2001; Putra & Darwis, 2019).

Bu durum, ASEAN’ın üç sütunlu bir ASEAN Topluluğu oluşturma yaklaşımında, neden ekonomik ve sosyo-kültürel sütunların siyasi-güvenlik topluluğundan ayrılamaz olduğunu da

açıklamaktadır ve üye devletlerin güneydoğu Asya’da barışçıl değişimi sürdürmek için kapsamlı bir yol belirleme konusunda gösterdiği bilinçli çabanın altını da çizmektedir. ASEAN’ın bir ‘Siyaset ve Güvenlik Topluluğu’ kurmaya yönelik iddialı hedefi bağlamında, sıklıkla ‘kapsayıcı, insan merkezli ve dirençli topluluk’, ‘özgürlükler ve sosyal adalet’ ve ‘bir topluluk, güvenli ve emniyetli bir ortam’ gibi ifadeler kullandığına dikkat çekilebilir (Putra & Darwis, 2019). Bu şekilde değerlendirildiğinde, güneydoğu Asya’da barışçıl değişimin sağlanmasına ilişkin mevcut düşüncenin, yapılandırmacıların güvenlik topluluğu ve bölgesel kimlik kavramları ile realistlerin ittifak kurma ve güç dengeleme konusundaki duruşunun ötesine geçtiği de iddia edilebilir. ASEAN’ın barış yaklaşımında realist, liberalist ve yapılandırmacı unsurlar bulunsa da eksik olan ve analize dahil edilmesi gereken şey, pozitif barış yolculuğunun içeriden dışarıya sürdürülebilir bir şekilde başlamasını sağlayan iç zorlukların bu süreçlere olan etkisidir.

5. ASEAN’ın Barış Algısında Dönüşüm

ASEAN’da iç çatışmaların bölgesel tehdit haline gelmesini önleme mecburiyetine rağmen, ekonomik kalkınma ve sosyal adalet yoluyla pozitif barışa ulaşma gerekliliği de dikkat çeken başka bir konudur. Bu bağlamda ASEAN Yolu’nu takip etme ve bu politikayı içselleştirme yönündeki normatif tercihin bu amaca hizmet ettiği ileri sürülebilir. Beş güneydoğu Asya ülkesinin 1967’de ASEAN’ı kurmak için Bangkok Deklarasyonu’nu imzalayıp kendi aralarındaki sorunları savaş ve çatışma haricindeki yollarla çözüme kavuşturma konusunda anlaşmaya vardıldıktan sonra, bölgesel yapıyı daha da sağlamlaştırmak için ulus inşası ve ekonomik kalkınma alanında adımlar atılmaya başlanmıştı. Dolayısıyla ASEAN’ın müdahale etmeme ve egemenlik ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalma yöntemi, güneydoğu Asya devletlerine kendi iç sorunlarıyla başa çıkma alanı vermede fazlasıyla etkili olmuştur. Özellikle ASEAN’ın kuruluş yıllarından Soğuk Savaş Döneminin sonlarına kadar, en önemli ulusal güvenlik kaygıları, komünizm ve ayrılıkçılık tehditlerine tepki vermenin yanı sıra, düşük ekonomik büyümenin daha da kötüleştiği yoksulluk, enflasyon, marjinalleşme ve etnik gerilim konularını ele almak olmuştur. Ekonomik bölgeselciliğin bir hedef olarak ortaya çıkması, ekonomik ilerlemenin kaydedilmeye başlandığı 1990’ların başlarına kadar çok fazla görünür değildi ve bu ise ASEAN’ın 1992’de ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA) fikrini başlatmasına neden olmuştu. Bununla birlikte günümüzde güneydoğu Asya ülkelerinin çoğunda kişi başına düşen GSYİH’de önemli bir artış olduğu görülmektedir. Bu kayda değer büyümesinin büyük ölçüde ASEAN devletlerinin iç zorluklara ve gelişen ekonomik beklentilere odaklanmasından kaynaklandığı ve sonuç olarak ASEAN’ın 2003 yılından 2015 yılına kadar bir ASEAN Ekonomi Topluluğu kurma yönünde daha iddialı bir hedefe yönelmesine yol açtığı da değerlendirilebilir. Açıkça belirtilmesi gereken durum ise ASEAN’ın geçmişteki kayda değer başarısı, kendi geleceğini de şekillendirmiş ve halihazırda da şekillendirmeye devam etmektedir.

Bu değerlendirme göz önüne alındığında, güvenlik sorunlarına ve iç çatışmalara ASEAN bünyesinde daha az ilgi gösterilmesi doğaldır. Bölgesel bir bildirinin kabul edilip uygulanmasından önce, ilk olarak fikir birliğine varılması şart koşulların başında gelmektedir. Dolayısıyla 1999’da Doğu Timor krizi yaşandığında ASEAN’ın tepkisi güçlü değildi ve bölgesel olarak atılan adımlar ise ya geç oldu veya son derece zayıftı. Benzer bir şekilde eylemsizlik örnekleri, 2007’de Myanmar’daki Safran Devrimi ve ardından 2015 ve 2017’de Rohingya bölgesinde yaşanan insanlık krizleri gibi diğer sorunlarda da gözlemlenebilmektedir. Ayrıca ASEAN’ın Güney Çin Denizi’ndeki saldırgan ve kışkırtıcı davranışlarıyla ilgili olarak Çin’e karşı güçlü bir kolektif tepki ortaya koymakta şimdiki kadarki yetersizliği de dikkate değer bir diğer meselesidir. ASEAN üyeleri, kısmen Çin’in bireysel üye ülkelerle derinleşen ekonomik ve

diplomatik bağları nedeniyle (Kamboçya ve Myanmar gibi) anlaşmazlık konusunda bölünmüş durumdadır. Kamboçya'nın bu konudaki tutumu dikkate değerdir. Çin'in bazı üyeler üzerinde özellikle ekonomik anlamda artan nüfuzu ve sonuç olarak Pekin'in tercihlerini destekleme istekliliği, ASEAN'ın Temmuz 2012'deki ASEAN Dışişleri Bakanları Toplantısı sonunda ortak bir bildiri yayınlamadaki başarısızlığıyla ortaya çıkmış ve dikkat çekmiştir. Filipinler, en büyük tehdidi kendi üzerinde gördüğü için bildirin kabulü konusunda ısrarcı olmuştur. Manila ile Pekin arasında 2012'nin başlarında Scarborough sığılğında yaşanan olaya bu toplantıda atıfta bulunulmuş (Hai, 2014), ancak o zamanki ASEAN dönem başkanlığını elinde bulunduran Kamboçya, Çin ile olan bu anlaşmazlıkların, ikili sorun olduğu gerekçesiyle bu talebin değerlendirilmesini onaylamamıştı. Esasında Kamboçya, bu görüşmeler esnasında Çin tarafından baskı altında olduğunu da ifade etmiş ve bu durumu toplantıda dile getirmişti. Benzer şekilde ASEAN'ın 2016 resmi açıklamasında, on ASEAN üyesi devletin tümü arasında fikir birliği olmaması nedeniyle Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki toprak iddialarının reddedilmesine ilişkin Lahey kararından da hiç bahsedilmemişti. Ayrıca Filipinler, bu olumsuz durumun Çin için diplomatik bir kazanım olmadığını da belirtmişti (CNBC, 2016).

6. ASEAN'da Barışın Geleceği

ASEAN üye devletleri bölgesel eylem ihtiyacıyla iç baskıları müzakere ederken, bölgenin karşı karşıya olduğu mevcut zorluklar göz önüne alındığında daha etkili ve sağlam bölgesel tepkilere yönelik talepler de artmaya başlamıştır. Özellikle her ASEAN üye ülkesinde ASEAN'a yöneltilen 'Talking Shop' ithamı, ister istemez birliğin geçerliliğinin ve gücünün, bölge halkları arasında sorgulanır boyutlara da ulaştığını göstermektedir (Katsumata, 2006). Kolektif eylem gerektiren konular arasında Myanmar'da Şubat 2021'deki askeri darbenin tetiklediği ve ülkedeki çatışmalara yol açan geniş çaplı gösteriler, sivillere karşı ordunun uyguladığı aşırı şiddet ve aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu en az 700'den fazla kişinin ölümü vs. mevcut krizlere yanıt vermek de yer almaktadır. Bunun yanı sıra giderek daha da kızışan Güney Çin Denizi'ndeki toprak anlaşmazlıklarıyla uğraşmak ile küresel güçler olan ABD ile Çin arasında artan bölgesel gerilimi yönetmek de öne çıkan durumlar arasındadır.

Bu zorlukları daha da içinden çıkılmaz bir hale getiren durum ise birçok ASEAN ülkesinde halihazırda yıkıcı doğal felaketlere neden olan iklim değişikliğinin artan riskleridir. Bu gündem maddesi ASEAN için özellikle kritiktir, çünkü ASEAN 2004-2014 yılları arasında toplam küresel felaket ölümlerinin yarısından fazlasının, yani dünya çapındaki felaketlerde meydana gelen toplam 700.000 ölümün 354.000'inin güneydoğu Asya'da olduğu, yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen istatistiklerle ortaya çıkarılmıştır (Subhan, 2018). Ayrıca afetler nedeniyle yaklaşık 191 milyon kişinin geçici veya kalıcı bir şekilde yerinden edildiği ve evsiz kaldığı, toplamda ise 193 milyon kişinin etkilendiği tahmin edilmektedir. Bu durum ise bölgedeki her dört kişiden birinin, farklı türde mal ve can kaybı yaşadığı anlamına gelmektedir (Caballero–Anthony, 2017, s. 131).

İklim değişikliği, hâlihazırda ekonomik büyümeyi ve geçtiğimiz yarım yüzyılda elde edilen kalkınma kazanımlarını tersine çevirme tehdidinde bulunmaktadır. Zira 2011'de Tayland'daki sel ve taşkınlar hem ekilebilir araziye hem de sanayiden turizme kadar devletin gelirlerini büyük oranda etkilemişti. Ortaya çıkan sorunlar, sosyal bütünleşmeyi ve bölgesel hükümetlerin meşruiyetini zayıflatma ve güneydoğu Asya'daki zaten kırılğan olan bölgeleri istikrarsızlaştırma tehdidinde de bulunmaktadır. İklim değişikliği, fırtına sonrasında afet yardımı, gıda yardımı ve ülke içi mültecilerin güvenli yönetimi gibi devlet hizmetlerine yönelik ek taleplerde de artış gözlemlenmektedir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında ise eşitsizlik, siyasi marjinalleşme ve

tepkisiz hükümetlerle ilgili önceden var olan şikâyetler daha da artma eğilimi gösterir ve sonuç olarak siyasi istikrarsızlık bölgesel çatışmaları arttırabilir, süresini uzatabilir ve barışın sağlanmasını ve sürdürülmesini de zorlaştırabilme potansiyeline açıkça sahiptir.

İklim değişikliğinin yıkıcı felaketlerle kesişen etkileriyle başa çıkmak, etkilenen ASEAN ülkelerindeki yerinden edilmiş topluluklara, ülke içinde yerinden edilmiş nüfusa ve iklim kaynaklı mültecilere barınak sağlamak gibi farklı türde yardımların sağlanmasında, daha güçlü bölgesel işbirliğinin gerekliliği çabucak kendini göstermektedir (Cook & Yogendran, 2020, s. 35-8). Bu nedenle ASEAN'ın birlikte çalışması ve insani yardım ve afet müdahalesi alanlarında işbirliğini derinleştirme konusunda daha fazla çaba göstermesi, ASEAN halkları arasında giderek daha büyük bir beklenti ve talep olarak kendini göstermektedir.

Benzer şekilde güneydoğu Asya, halk sağlığı kriziyle ve 2020'nin başındaki ilk salgından bu yana iki yıldan fazla süre devam etmiş olan COVID-19'un ekonomik etkisiyle de boğuşmak zorunda kalmıştı. Ancak bu konuda ASEAN'dan daha fazlasının beklendiği de aşikârdı. Hastalığı ortadan kaldırmak ve zarar görmüş ekonomileri yeniden canlandırmak, ihtiyaç sahibi komşu ülkelere tıbbi ekipman, aşı ve tedavi malzemeleri sağlayarak sağlıkta daha güçlü bölgesel işbirliğinin sağlanması ve insanların ve malların hareketini kolaylaştırmak için seyahat ve sağlık protokollerine ilişkin bölgesel anlaşmaların hızlandırılması, bu salgın döneminde daha acil ve öncelikli bir konu haline gelmiştir.

ASEAN ve üye devletleri, İnsani Yardım ve Afet Yardımı-HADR ve halk sağlığı acil durumlarında bölgesel işbirliğini ilerletirken, iç işlerine müdahale etmeme ve egemenliğe saygı gösterme yönündeki politika tercihlerini müzakere etmenin kaçınılmazlığıyla yüzleşmek zorunda da kalmıştır. Her iki politika alanında da Myanmar'ın politik durumu etkili olmuştur. Kararlı bir ASEAN Başkanı ve ASEAN Genel Sekreteri, Myanmar'ı, 2007'deki Nargis kasırgasının ardından, müzakere edilen ASEAN-UN-Myanmar anlaşması çerçevesinde doğal afet mağdurlarına yardım etmek için uluslararası yardımın gelmesine izin vermeye ikna etmek zorunda kalmıştı (ASEAN, 2008b). Benzer şekilde, 2017'de 5 ay süren savaş sırasında Filipinler'in kuşatma altındaki Marawi şehrinde yerinden edilmiş insanlara (Hall & Deinla, 2021, s. 350) ve 2019'da Myanmar'daki Rohingya bölgesindeki mültecilere insani yardım göndermek için güvenilir bir bölgesel mekanizma olan ASEAN İnsani Koordinasyon Merkezi ihtiyacı da doğmuştur (Md. Ismail Hossain & Mehedi, 2021). Aynı şekilde, proaktif bir dış politika takip eden Endonezya Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı'nın, Nisan 2021'de Özel ASEAN Zirvesi çağrısında bulunmak üzere ASEAN başkentlerindeki mevkidaşlarını bir araya getirmesi de mecburi olmuştu (Aung, 2022). Zirvede ASEAN liderlerinin, Myanmar ordusunun başkanını bu duruma son vermeye ikna ettiği de görüldü. Sivillere karşı şiddet ve saldırıların önlenmesi ve krize siyasi bir çözüm bulunması amacıyla ASEAN liderliğinde bir insani koridor oluşturulması ve çatışan taraflar arasındaki diyalogun kolaylaştırılması için bir ASEAN Elçisi'nin atanması da dahil olmak üzere, beş madde üzerinde anlaşmaya varılmıştı (ASEAN, 2021). Aynı şekilde, 2003'teki SARS salgını sonrasında ASEAN liderlerinin Çin, Japonya ve Güney Kore'deki mevkidaşlarıyla birlikte ASEAN Plus 3'ye sahip olma konusunda anlaşması, halk sağlığı ve ekonomiye yönelik ortak bir tehdide karşı atılmış bir adımdı (Curley & Thomas, 2004, s. 26). Bu şekilde pandemiye hazırlık konusunda işbirliğini derinleştirmek için hastalık konusunda eğitim ağı tesis edilmeye çalışıldı. 2009'da bu mekanizmalar bulaşıcı hastalıklar ve devam eden COVID-19 virüsü hakkında bilgi ve uzmanlık alışverişini de kolaylaştırmıştır. Bu mekanizmalar, güneydoğu Asya ve ötesinde sağlık yönetişiminin niteliğinin iyileştirilmesine de yardımcı olmuştur (Lorch & Sombatpoonsiri, 2023).

Bu durumların tamamı, ASEAN Yolu'nun birliğin daha etkili kullanımına izin verecek şekilde müzakere edilebileceğine işaret etse de, bölgesel bir birlikteliğin ve ortak karar mekanizmasının hızlıca işletilemeyeceği sorunlar da bulunmaktadır. Tayland'da 2014'teki askeri darbe ve sivillerin tutuklanmasına yol açan devam eden protestolar, ASEAN'dan gözle görülür bir tepki meydana getirmemiş, Kamboçya'daki muhalefet baskısı ve Filipinler'de Duterte yönetiminin uyuşturucuyla mücadeleye karşı BM tarafından rapor edilen insan hakları ihlallerine karşı da bir adım atılmamış veya atılamamıştır. Tüm bu sorunların tamamı dönüp dolaşıp yine 'müdahale etmeme' kuralına takılmaktadır. Aynı zamanda böylesi durumlarda ASEAN İnsan Hakları Kurumu'nun hükümetleri sorumlu tutma yetkisinin olmadığını da ifade etmekte fayda vardır. Buna bağlı olarak ASEAN Şartı'nda, ASEAN Tüzüğü'nde ana hatlarıyla belirtildiği gibi demokrasi, insan hakları ve iyi yönetim ilkelerini ihlal etmeleri nedeniyle üyelerine yaptırım uygulayacak veya üyelerini birlikten uzaklaştıracak hiçbir hüküm veya idari yaptırım da bulunmamaktadır. Buna ek olarak ASEAN, Myanmar'daki mevcut krizle yüzleşirken de bu bir bilmece halinde kalmaya devam etmektedir (ASEAN, 2008a).

Sonuç

ASEAN'ın gittikçe değişken, belirsiz ve karmaşık bir küresel ortamda zayıflama riski olduğundan dolayı kendini yeniden tanımlaması ve birbirine daha yakın bir uluslar topluluğu inşa etmesi, artık bir beklentinin ötesine geçmiştir. Unutulmamalıdır ki ASEAN'ın kendisini yeniden tanımlama ihtiyacı, ASEAN'ın siyasi seçkinlerinden kaynaklanmaktadır. Bu amaçla ASEAN siyasi elitleri, kolektif bir ASEAN kimliğine bağlı entegre bir ASEAN Topluluğu inşa etmek için projelerini başlatmışlardır. Topluluğun kuruluş sürecinden bu yana ASEAN liderleri, bölgeciliğe yönelik çabaları bildirecek ve daha büyük bölgesel işbirliğini kolaylaştıracak bir "biz" hissini meydana getirmenin ve aidiyetin paylaşılmasının gerekliliğini ve mecburiyetini defalarca kabul etmişlerdi. Buna rağmen, ASEAN'ın siyasi elitleri, bugüne kadar hem bürokratlarında hem de halklarında kendilerini daha geniş bir ASEAN yapısının mensubu olarak yeniden değerlendirmelerini gerektirecek bir derecede, gerekli bir ASEAN bilinci geliştirememişlerdir. Güneydoğu Asya halkları arasında ASEAN kimliğine ait gerçek bir paylaşma ve bütünlük duygusuna dair eksiklik devam etmektedir. Ortak bir ASEAN kimliği yolunda, Güneydoğu Asya halklarının sömürge döneminden miras kalan politik anlayıştaki sınır kavramına dayanan ulusal kimlikleri ve modern devlet sınırlarını belirli bir siyasi gerçeklik olarak kabul eden bir dünya görüşünü tanımlayan kimlikleri ile geçmişin izlerinin silinmeye çalışılması, bu yoldaki en büyük engellerden birisini teşkil etmektedir. Sömürgecilik vasıtasıyla, sömürge öncesi yakınlıkların ve ortak geçmişin bölgesel bir kimliğin temeli olarak hizmet edebilecek her türlü hafızası da silinmiştir.

ASEAN'da ulusal çıkarlar ve kimlikler baskın olduğu için, ASEAN Vizyon 2020'de belirtildiği gibi bölgesel bir toplumun inşası için gerekli olan "biz" hissini oluşturulması zor görünmektedir. Hatta bu durum bölge dışı güçlerin bölgeye müdahalelerinde bile, ASEAN içi ayrılıkları hemen gün yüzüne çıkarmaktadır. Güney Çin Denizi'nin meselesindeki ihtilaf, bu konuda iyi bir örnek teşkil etmektedir. İfade edilmelidir ki ASEAN Topluluğu ve ASEAN kimliği, sadece formda bulunmaktadır, her ne kadar üye ülke bürokrat ve diplomatları bu konuda çok hevesli olsalar da, özünde mevcut değildir. ASEAN'ın gerçek ve paylaşılan bir ASEAN topluluğunun oluşmasına yol açacak kolektif bir kimlik geliştirmesi için, örtüşen kimlikler mantığını içselleştirmek ve bölgeyi yeniden tanımlamak için ASEAN halkları tarafından önemli bir zihinsel sıçrama yapılmalıdır. Buna ek olarak, ASEAN'a ait ve "biz" ortak paydasında ortak bir his meydana getirmenin zorunluluğu konusundaki fikirler, ASEAN'ın siyasi elitlerinden ve bürokratlarından

gelmektedir. Yani böyle bir ihtiyaç veya düşünce tavandan tabanadır. Rol, ilgi ve sorumluluklarının doğası gereği böyle bir zihinsel sıçrayışın üstlenilmesini ve yönetilmesini beklemek zordur. Buna rağmen, temel düzeydeki sıradan vatandaşların durumu daha farklıdır. Bu nedenle, temel bir yaklaşım, kolektif bir bölgesel kimliğin ve barışın meydana getirilmesinde daha büyük olasılıklar sunabilir ve ulusal sınırları aşan ortak bir aidiyet duygusu geliştirmeye yardımcı olabilir. Bunu yapmak için ASEAN, seçkinler için *özel bir kulüp* veya *konuşma dükkânı* olma gibi negatif bir imajı hızla üzerinden atmalı ve gerçek bir ASEAN topluluğu oluşturmak isteniliyorsa, halkın katılımı en üst düzeye çıkarılmalıdır. Ancak burada ASEAN'ın temel varoluşsal gerçekliği ortaya çıkmaktadır. Yani, ASEAN'ı derin bir ASEAN ortaklığına sahip olan, ASEAN halklarının derinden hissettiği ve sahiplendiği bir birlik haline getirme ile gerçek anlamda bölgesel bir barış oluşturma konusu, ASEAN'ın esas birleşim politikalarına ters düşmektedir. Bu ise birbirinin iç işlerine ne surette olursa olsun müdahale etmeme prensibidir. Bölgesel bir barış hedefinin gerçeğe dönüştürülmesi, öncelikle bölge ülkelerinin ekonomik olarak gelişmiş ve eşit bir seviyeye gelmeleriyle mümkün olabilir. Ancak üye ülkelerin siyaseti, sosyal, ekonomik ve dini durumları göz önünde bulundurulduğunda olayın vahameti daha da büyük bir gerçeklik kazanmaktadır. Bir Malay'ın bir Endonezyalıya ya da Filipinliyi kendi ekonomik gelişmişliğine vurgu yaparak alt sınıf ve kültür mensubu olarak görmesi, birlikteliğe değil ayrıma sebep olmaktadır. Bir Singapurlu veya Malay için evinde çalıştıracağı hizmetçi Endonezyalı veya Filipinli veya Vietnamlı olmalıdır ki, bu ırkları kendileri ile ortak bir mirasın sahibi olarak asla görmemektedirler. Bunu belirleyen temel faktör ise ekonomidir. Bölgedeki ayrımlar sadece sınırlarla kalmamıştır. Bu ayırım ve ayrılık, zihinlerde de gerçekleşmiştir. Bu ise barış tesisi üzerindeki en önemli engeldir. Ayrıca, böyle bir hedefin gerçekleşmesi için atılacak adımlarda kaygı uyandırabilir. Bu birlikteliği sağlama konusunda bölge liderlerinden birinin daha fazla çaba harcaması, bölgede bulunan diğer liderler ve halklar tarafından olumsuz ve şüpheyle karşılanacaktır. Bu ise gayretleri yine çıkmaza sürükleyecektir (Temiz S. , 2020a).

Bu noktada 'barış'ın ASEAN için tanımına ihtiyaç vardır. Eğer iç işlerine müdahale etmeme bir barış tanımı olarak kabul edilecek ise ASEAN bölgesi barışın tam anlamıyla hüküm sürdüğü bir yerdir. Ancak realist perspektiften değerlendirildiğinde durum çok daha farklılık arz eder. Bu şekilde bölge devletlerinin geçirdiği ağır tarihsel olaylar ve savaşlar neticesinde ASEAN dışında bir alternatiflerinin olmadığı ve her alternatifin ise 'bölge dışı bir müdahale' olduğu hızlıca anlaşılmaktadır ki bu durum ASEAN üyesi ülkelerin neden sıkı sıkıya ASEAN'a bağlı olduklarının göstergesidir. Güneydoğu Asya'daki gelişmekte olan devletler için bölgesel barış ve güvenliği sağlama görevi devam eden bir sorun ve alan olmaya devam etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için ASEAN yalnızca negatif barışı, yani devletlerarası çatışmanın olmamasını hedeflememektedir. Belki de daha önemlisi, yoksulluk, eşitsizlik, ayrımcılık ve sosyal bölünmeler gibi yapısal engellerin ortadan kaldırıldığı veya yönetildiği pozitif barışı sağlama, ASEAN için esas hedeftir. ASEAN'a göre barışçıl değişim sürdürülebilir barış olmalıdır ve bu barış mutlaka bölgeden meydana gelmelidir, harici olmamalıdır.

Bu temel düşünce çerçevesi, ASEAN'ın ulusal dayanıklılık ve kapsamlı güvenlik kavramında da görülmektedir. Bu durum aynı zamanda, ASEAN'ın barış, güvenlik ve kalkınma arasındaki yakın bağların sıralı olarak değil, birlikte elde edilmesini sağlayan üç sütunlu topluluk oluşturma yaklaşımına da yansımaktadır. Böyle bir yaklaşım, sürdürülebilir barışın temellerini ifade eden kapsayıcı topluluklar, ekonomik ilerleme, insan merkezli güvenlik ve sosyal adalet gibi dönüştürücü bir çerçeveyi yansıtan barışçıl bir değişimi de ifade etmektedir. Böyle bir değişim daha kapsamlı ve çağdaş güvenlik tehditlerine karşı duyarlı olsa da, Güneydoğu Asya'da

sürdürülebilir barışçıl değişime ulaşma hedefi zorluklarla doludur. Myanmar'daki mevcut kriz, yalnızca askeri cuntaya karşı devam eden gösteriler nedeniyle değil, aynı zamanda Shans, Kaçın ve Arakan orduları gibi devam eden olaylar nedeniyle iç savaşa dönüşme potansiyeli de taşımaktadır. Bu krizi daha da ağırlaştırılan durum ise ulusal düzeyde çözülmemiş olan Rohingya ve mülteciler meselesidir. Uzun süredir devam eden bu iç çatışmada ilerleme sağlanamaması, güneydoğu Asya'da sürdürülebilir barışın önünde büyük bir engel olmaya devam etmektedir. Tayland ve Endonezya'da uzun süredir devam eden ve çözülmesi gereken iç çatışmalar ve güneyde özerk Müslüman bölgesinin kurulmasının ardından Filipinler'deki kırılğan barışı sürdürmenin zorlukları da aynı şekilde devam eden bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

ASEAN'da bölgesel iç çatışmalar, sürdürülebilir barış için zorlu engeller olmaya devam etmektedir. Belirtilmelidir ki Güneydoğu Asya tarihi, bölge devletlerinin farklılıklarını yönetme ve büyük güç rekabetinde yön bulma yeteneklerinin de altını çizmektedir ki ASEAN'ın önemi burada ortaya çıkar. Bölge devletleri ASEAN Siyaset ve Güvenlik Topluluğu hedeflerini tam olarak gerçekleştirmeye doğru ilerlerken, barışçıl dönüşümler artık yeterli görülmemektedir. Güneydoğu Asya'nın barış, güvenlik ve istikrar bölgesi olmaya devam etmesi için, ulaşılan barışın sürdürülebilir olması bir ihtiyaç değil artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

Kaynakça

- Acharya, A. (2001). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of regional order*. Abingdon: Routledge.
- Alagappa, M. (1988a). *Asian security practice material and ideational influences*. California: Stanford University Press.
- Alagappa, M. (1988b). *In search of peace: Confidence building and conflict reduction in the Pacific: Proceedings of the First Asia-Pacific Roundtable - 10-11 January 1987*. Kuala Lumpur: Malaysia: Institute of Strategic and International Studies.
- Alagappa, M. (2011). International relations studies in Asia: Distinctive trajectories. *International Relations of the Asia-Pacific*, 11(2), 193–230.
- Anwar, D. F. (2000). Indonesia: National vs regional resilience. D. Cunha içinde, *Southeast Asian Perspectives on Security* (s. 81-97). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- ASEAN. (2008a). Mayıs 16, 2024 tarihinde ASEAN Charter: <https://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf> adresinden alındı
- ASEAN. (2008b, Mayıs 25). Mayıs 5, 2024 tarihinde ASEAN-UN International Pledging Conference on Cyclone Nargis Yangon, Myanmar: <https://asean.org/asean-un-international-pledging-conference-on-cyclone-nargis-yangon-myanmar/> adresinden alındı
- ASEAN. (2021, Nisan 24). Mayıs 14, 2024 tarihinde Chairman's Statement on the ASEAN Leaders' Meeting: <https://asean.org/wp-content/uploads/Chairmans-Statement-on-ALM-Five-Point-Consensus-24-April-2021-FINAL-a-1.pdf> adresinden alındı
- Aung, H. M. (2022, Kasım 29). *Time for ASEAN to recognise Myanmar's shadow government*. Mayıs 10, 2024 tarihinde East Asia Forum: <https://eastasiaforum.org/2022/11/29/time-for-asean-to-recognise-myanmars-shadow-government/> adresinden alındı
- BBC. (2021, Mart 11). Mart 5, 2024 tarihinde Myanmar nun: Sister Ann Rose Nu Tawng explains her act of courage: <https://www.bbc.com/news/av/world-asia-56356050> adresinden alındı
- Caballero–Anthony, M. (2017). From Comprehensive Security to Regional Resilience: Coping with Nontraditional Security Challenges. A. Baviera, & L. Maramis içinde, *ASEAN@50 - Building ASEAN Community: Political–Security and Socio-cultural Reflections* (s. 123-145). Manila: Economic Research Institute for ASEAN and East Asia.
- Carr, E. H. (1964). *Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. New York: Harpertonch Books.
- Chia, S. Y., & Plummer, M. (2015). *ASEAN economic cooperation and integration: Progress, challenges and future directions*. London: Cambridge University Press.

- CNBC. (2016, Temmuz 26). *Philippines says dropping South China Sea ruling from ASEAN statement no win for China*. Mayıs 6, 2024 tarihinde <https://www.cnbc.com/2016/07/26/philippines-says-dropping-south-china-sea-ruling-from-asean-statement-no-win-for-china.html> adresinden alındı
- Cook, A., & Yogendran, S. (2020). Conceptualising humanitarian civil- military partnerships in the asia-pacific: (re-)ordering cooperation. C. Jones, & G. Mulloy içinde, *East Asia, Peacekeeping Operations, and Humanitarian Assistance and Disaster Relief* (Cilt 74, s. 35–53). London: Routledge.
- Curley, M., & Thomas, N. (2004). Human security and public health in Southeast Asia: the SARS outbreak. *Australian Journal of International Affairs*, 58(1), 17-32.
- Deutsch, K. W. (2015). *Political Community and the North American Area*. New Jersey: Princeton University Press.
- Emmers, R. (2018). Unpacking ASEAN Neutrality: The Quest for Autonomy and Impartiality in Southeast Asia. *Contemporary Southeast Asia*, 40(3), 349–370.
- Fishbein, E., Lusan, N. N., & Hkawng, J. T. (2021, Nisan 3). *Frontier Myanmar*. Mayıs 5, 2024 tarihinde The last fight: With growing support for federal army, Kachin prepares for war: <https://www.frontiermyanmar.net/en/the-last-fight-with-growing-support-for-federal-army-kachin-prepares-for-war/> adresinden alındı
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.
- Gault-Williams, M. (2019). Organisasi Papua Merdeka: The free Papua movement lives. *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 19(4), 32-43.
- Hai, D. T. (2014). Vietnam's Evolving Claims. L. Buszynski, & C. B. Roberts içinde, *The South China Sea Maritime Dispute* (s. 83-110). London: Routledge.
- Hall, R. A., & Deinla, I. (2021). Shifts in the humanitarian space? Examining NGO–military engagements during the 2017 crisis in Marawi, Philippines. *Asian Politics & Policy*, 13, 349-365.
- Hall, R., & Dumpit, D. (2024). egitimate Use of Violence? Interrogating the Hero-Soldier of the Marawi War in the Philippines. U. Ben-Shalom, R. Moelker, N. Stern, & E. Ben-Ari içinde, *Military Heroism in a Post-Heroic Era. The Military and Society* (s. 205-23). Cham: Springer .
- Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International Security*, 23(1), 171-200.
- ICG. (2020). *Identity Crisis: Ethnicity and Conflict in Myanmar*. Brussels: International Crisis Group. Mayıs 2, 2024 tarihinde https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/312-identity-crisis-myanmar-ethnicity_0.pdf adresinden alındı
- Kambo, G., & Yani, A. A. (2021). Political Identity and Religious Prejudice in a Post-Conflict Society: A Case Study of Poso, Indonesia. *Journal of Southwest Jiaotong University*, 56(3), 519-527.
- Katsumata, H. (2006). Establishment of the ASEAN Regional Forum: constructing a ‘talking shop’ or a ‘norm brewery’? *The Pacific Review*, 19(2), 181-98.
- Leifer, M. (1989). *ASEAN and the Security of South-East Asia*. Abingdon: Routledge.
- Leifer, M. (1996). *The ASEAN Regional Forum: Extending ASEAN’s Model of Regional Security*. New York: Oxford University Press.
- Lorch, J., & Sombatpoonsiri, J. (2023). COVID-19 and Civil Society in Southeast Asia: Beyond Shrinking Civic Space. *Voluntas*, 34, 613-625.
- Mahbubani, K. (2017). *The ASEAN Miracle: A Catalyst for Peace*. Singapore: NUS Press.
- Md. Ismail Hossain, I. A., & Mehedi, N. (2021). The Rohingya Refugee Crisis: A Threat to Peace and Security in South Asia. *The International Journal of Community and Social Development*, 3(4), 353-371.
- Mearsheimer, J. (1995). The false promise of international institutions. *International Security*, 19(3), 5–49.
- Meyer, J. S., & Peters, J. E. (2007). *On the Ground: The Secret War in Vietnam*. Oceanside: Levin Publishing Group.
- Miller, B. (2007). *States, nations, and the great powers. The sources of regional war and peace*. London: Cambridge University Press.

- Mishael, G., Setiyono, J., & Hardiwinoto, S. (2016). Kebijakan Operasi Militer Tentara Nasional Indonesia Terhadap Organisasi Papua Merdeka Dalam Perspektif Hukum Humaniter Internasional. *Diponegoro Law Journal*, 5(2), 1-16.
- MN. (2021, April 28). *Myanmar Now*. Mayıs 5, 2024 tarihinde NCA-signatory EAOs take 'initial step' toward forming coalition with non-signatories: <https://myanmar-now.org/en/news/nca-signatory-eaos-take-initial-step-toward-forming-coalition-with-non-signatories/> adresinden alındı
- Papagiorcopulo, S. (2017, Mayıs 27). *Philippines Facing Multiple Threats: Talks With Communist Rebels Resume*. Haziran 3, 2024 tarihinde Foreign Brief: <https://www.foreignbrief.com/philippines-facing-multiple-threats-talks-communist-rebels-resume/> adresinden alındı
- Paul, T. V. (2020). The study of peaceful change in world politics. T. Paul, D. W. Larson, H. A. Trinkunas, A. Wivel, & R. Emmers içinde, *The Oxford Handbook of Peaceful Change in International Relations* (s. 4-26). New York: Oxford University Press.
- Putra, B. A., & Darwis, B. R. (2019). ASEAN Political-Security Community: Challenges of Establishing Regional Security in the Southeast Asia. *Journal of International Studies*, 12(1), 33-49.
- Quang, N. M., & Oishi, M. (2016). Spiralling Insurgency in the Deep South: Thailand's Unseen Road to Ethnic Conflict Management. M. Oishi içinde, *Contemporary Conflicts in Southeast Asia: Towards a New ASEAN Way of Conflict Management* (s. 61-87). Singapore: Springer.
- Rabasa, A., & John, H. (2002). *The military and democracy in indonesia, challenges, politics, and power*. California: RAND.
- Rupprecht, K. (2014). Separatist conflicts in the ASEAN region: comparing Southern Thailand and Mindanao. *ASEAS - Austrian Journal of South-East Asian Studies*, 21- 40.
- Russett, B., & Oneal, J. (2001). *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*. New York: W. W. Norton .
- Sattar, Y. (2020). Southeast Asian Conflict Areas And the United Nations' Involvement. A. E. Muharrem Hilmi Özev içinde, *The United Nations and its Conflict Resolution Role* (s. 57-73). İstanbul: İstanbul University Press.
- Severino, R. C. (2008). *ASEAN*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies ISEAS.
- Severino, R. C., & Menon, J. (2013). Overview. S. Basu Das, J. Menon, O. Shrestha, & R. Severino içinde, *The ASEAN Economic Community: A Work in Progress* (s. 1-30). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Subhan, A. (2018, Mayıs 17). *The Asean Post*. Mayıs 6, 2024 tarihinde Facilitating disaster relief across ASEAN: <https://theaseanpost.com/article/facilitating-disaster-relief-across-asean> adresinden alındı
- Suryohadiprojo, S. (2016). Ketahanan Nasional Indonesia. *Jurnal Ketahanan Nasional*, 2(1), 13-32.
- Temiz, S. (2019a). ASEAN ve Güneydoğu Asya Bölgeselciliği Üzerine Etkisi. *KAÜİİBFD*, 10(20), 1086 - 1116.
- Temiz, S. (2019b). Kâğıt Kaplan- Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (Seato) Ve Bölgesel Siyasi Etkileri. *SBAD - Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 285-302.
- Temiz, S. (2020a). ASEAN'da Kollektif Kimlik İnşa Çabaları ve Sömürgecilik Etkisi. G. Çağar içinde, *Biz ve Ötekiler - Uluslararası İlişkilerde Kimlik Perspektifinden Dış Politika* (s. 209-237). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Temiz, S. (2020b). Asya-Pasifik'te Uluslararası ve Bölgesel Güvenliğe Yönelik Politika Geliştirme Mekanizması: ASEAN Bölgesel Forumu. H. Acar içinde, *Küresel Terör ve Güvenlik Politikaları* (s. 373-397). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temiz, S. (2021). *ASEAN - Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği Siyasi Yapısı ve Gelişimi*. Ankara: Gazi Kiabevi.
- TST. (2021, Nisan 3). *The Straits Times*. Mayıs 4, 2024 tarihinde Rebel group says more than 12,000 displaced by Myanmar junta air strikes: <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/rebel-group-says-more-than-12000-displaced-by-myanmar-junta-air-strikes> adresinden alındı
- Viajar, V. D. (2022). Contentions and Contradictions: The Rise of Duterte's Authoritarianism with Fascist Tendencies Amidst the Hegemonic Crisis of (Neo)Liberal Democracy in the Philippines. B. Nehe, A. T. Santana, F. Nizaruddin, I. D. Matute, S. Fernandes, K. Mlotshwa, & J. G. Karam içinde, *International Research Group on Authoritarianism and Counter-Strategies - Global*

Authoritarianism Perspectives and Contestations from the South (s. 261-280). Verlag: Majuskel Medienproduktion GmbH.

WPD. (2022, Şubat 27). *The Abundance of Traditional Languages in West Papua and What Are They*. Haziran 3, 2024 tarihinde West Papua Diary: <https://westpapuadiary.com/the-abundance-of-traditional-languages-in-west-papua-and-what-are-they/> adresinden alındı

Yunanto, S., & Damayanti, A. (2024). The politics of labeling TNPPB-OPM as terrorist: Explanation, process, and implications. *Asian Journal of Comparative Politics*, 1-18.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.